

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL

VI. évfolyam 4. szám

2007. december

FELDERÍTŐ
SZEMLE

BUDAPEST

TARTALOM

AZ OLVASÓHOZ

SZEDLACSEK RÓBERT MK. EZREDES A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE	5
---	---

BIZTONSÁGPOLITIKA

DR. NAGY LÁSZLÓ MK. EZREDES A NATO ÉS OROSZORSZÁG EGY ALAKULÓ BIZTONSÁGPOLITIKAI RENDSZERBEN.....	8
FORGÁCS BALÁZS – PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY EZREDES A GEOPOLITIKAI–GEOSTRATÉGIAI ELEMZÉSRŐL	24

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF EZREDES AZ ISZRAELI–SZÍR VISZONY A 2007. SZEPTEMBER 6-AI ISZRAELI KATONAI AKCIÓ TÜKRÉBEN	40
KIS J. ERVIN MK. ŐRNAGY AZ 1967. ÉVI ARAB–ISZRAELI HÁBORÚ LÉGVÉDELMI ÉS REPÜLŐ VONATKOZÁSAI EGY FELDERÍTŐ SZEMSZÖGÉBŐL	46
AMACZI VIKTOR MK. ALEZREDES ÚJ HÍRSZERZÉSI MÚZEUM AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN.....	57

ORSZÁGISMERTETŐ

DR. SZILVÁGYI TIBOR MK. ŐRNAGY AZ ALBÁN KÉRDÉS BIZTONSÁGI KOCKÁZATAI ÉS MEGOLDÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI – III.	62
--	----

FÓRUM

JAGADICS PÉTER AZREDES ÉLES HARCFELADAT – BÉKÉBEN. MAGYAR FELDERÍTŐ ALEGYSÉGEK CSEHSZLOVÁKIÁBAN, 1968-BAN.....	89
KUTIKA KÁROLY AZREDES – DR. MAGYAR ISTVÁN DANDÁRTÁBORNOK LÉGIHÍD BERLINBE – EGY AMERIKAI TÁBORNOK EMLÉKEIBŐL – II.....	105
TORMA BÉLA EZREDES HONFOGLALÓ ŐSEINK KATONADIPLOMÁCIÁJA, KÜLKAPCSOLATAI ÉS SZÖVETSÉGEI	129
SZILÁGYI GERGELYNÉ KÖZALKALMAZOTT AZ MK KFH SZAKKÖNYVTÁR 2007-BEN BESZERZETT ÚJDONSÁGAI.....	140

TUDOMÁNYOS MUNKA

DR. SALLAI IMRE EZREDES TÁJÉKOZTATÓ A TUDOMÁNYOS TANÁCS RENDEZVÉNYEIRŐL	144
KOVÁCS ZOLTÁN ANDRÁS SZÁZADOS KATONÁK, CSENDŐRÖK, ELLENÁLLÓK – KÖNYVAJÁNLÓ...	147

AZ OLVASÓHOZ

VASS JENŐ EZREDES – SZABÓ MIHÁLY EZREDES E SZÁMUNK TARTALMA	150
--	-----

A NATO ÉS OROSZORSZÁG EGY ALAKULÓ BIZTONSÁGPOLITIKAI RENDSZERBEN

A kiindulólélelyzet

A 20. század kilencvenes éveiben a biztonságpolitikai környezet, a nemzetközi biztonságpolitikai helyzet elemzését és értékelését végző szakemberek körében teljes volt az egyetértés abban, hogy 1989-1990-1991-ben véget ért a hidegháború. És teljes volt a bizonytalanság abban, hogy mi következik utána.

Ahhoz azonban, hogy megpróbáljuk megérteni a hidegháború után kialakult, vagy inkább kialakulóban lévő helyzet lényegét, célszerű visszatekinteni a meghaladott állapotra.

A hidegháború évtizedeiben egy olyan világrend létezett, amelyet a szakirodalomban általában „jaltainak” neveztek, a három világháborús szövetséges – a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia – vezetőinek Jaltában, 1945 februárjában tartott konferenciája után. Tekintsük át röviden, hogy **mi jellemezte leginkább ezt a világrendet?**

Mindenekelőtt természetesen a **bipolaritás**, amely elsősorban – de nem kizárólag – Európában érvényesült.

A bipolaritás leginkább kikristályosodott formáját a két katonai–politikai tömb alkotta: az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO, 1949) illetve a Varsói Szerződés Szervezete (VSZ, 1955).¹ Éppen ezért **második ismertetőjegyként a koalíciós jelleget említhetjük.**

Mindkét szövetségen belül létezett egy-egy kiemelkedő, domináló nagyhatalom: az Amerikai Egyesült Államok (USA), illetve a Szovjetunió (SZU). A NATO-ban az Egyesült Államok mellett két másik ország is jelentős szerephez jutott: Franciaország és Nagy-Britannia, mindketten atomhatalmak és az ENSZ Biztonsági Tanácsának vétőjoggal rendelkező állandó tagjai. Ilyen „középhatalom” a Varsói Szerződésben nem volt.

A vizsgált világrend harmadik jellemvonásaként a három világ létezését jelölhetjük meg. Ez a helyzet közvetlenül kapcsolódott a kétpólusú struktúrához, de nem egyértelműen következett abból.

---

¹ A NATO alapítói: Belgium, Dánia, Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Hollandia, Izland, Kanada, Luxemburg, Nagy-Britannia, Norvégia, Olaszország, Portugália. 1952-ben csatlakozott Görögország és Törökország, 1955-ben a Német Szövetségi Köztársaság, 1982-ben pedig Spanyolország.

A Varsói Szerződés alapítói: Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, a Német Demokratikus Köztársaság, Románia és a Szovjetunió. Albánia 1968-ban kilépett a szerződésből.

A „harmadik világ” legismertebb szerveződése az úgynevezett el nem kötelezett (katonai tömbhöz nem tartozó) országok mozgalma volt, amely 1955-ben, Bandungban bontott zászlót, 29 ország konferenciáján. A későbbiekben – India és Egyiptom mellett – egy európai ország, Jugoszlávia is meghatározó szerepet játszott az el nem kötelezett államok mozgalmában.

A hidegháborús korszak negyedik fontos ismérve a konfrontatív jelleg volt. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a nemzetközi kapcsolatokból hiányzott volna az együttműködés, a kooperáció eleme, csupán annyit jelent, hogy a két – állandóan jelen lévő – tényezőből nem az együttműködés összetevői voltak a meghatározók. A konfrontatív jelleget leginkább azzal illusztrálhatjuk, hogy **a két katonai-politikai tömb kibékíthetetlen ellenségként kezelte egymást, és a két tábor szembenállását az ideológia tette feloldhatatlanná.** Lényegre törő megfogalmazásban azt mondhatjuk, hogy **mindkét tömbnek világos és abszolút egyértelmű ellenségképe volt: a Varsói Szerződésnek a NATO, az Észak-atlanti Szövetségnek pedig a VSZ.** Ez kifejezésre jutott a megfelelő biztonságpolitikai dokumentumokban (stratégiákban, katonai doktrínákban) is. **Az egyértelmű ellenségképéből bontakozott ki a hidegháború kötelező velejárója, a fegyverkezési hajsza.**

A féktelen fegyverkezési verseny azonban hordozott néhány olyan sajátosságot, amelyek viszonylag rövid idő alatt teljesen új szituációhoz vezettek. Ezek a **sajátosságok** a következőkben foglalhatóak össze:

■ A verseny a nukleáris fegyverek terén jelentkezett a legintenzívebben, ennek megfelelően elsősorban szovjet–amerikai dimenzióban volt értelmezhető, de a hidegháború időszakában ez a viszonylat meghatározta az egész akkori világrendet.

■ Az interkontinentális ballisztikus rakéták rendszeresítése után a rakéta-nukleáris fenyegetés ellen nem sikerült kiépíteni valamennyire is elfogadható védelmet.²

■ **Szovjet–amerikai relációban** – körülbelül az 1960-as évek második felére – kialakult a kölcsönös garantált megsemmisítés képessége.³ A további felhalmozás értelmetlenné vált.

■ **Fokozatosan megszületett a felismerés, hogy a nukleáris összecsapásnak** – értelemszerűen a Szovjetunió és az Egyesült Államok között – **nem lenne győztese, az atomháborút nem lehet megnyerni.**

■ Ugyancsak fokról fokra kialakult a meggyőződés, hogy az atomfegyver kizárólag politikai fegyverként, a **kölcsönös elrettentés** eszközeként funkcionálhat. Adódott a következtetés, hogy erre a célra a felhalmozott mennyiségnél kevesebb is megbízhatóan elegendő.

Vizsgáljuk meg, hogy mi is történt a konfrontatív jellegűnek minősített kétpólusú rendszerrel, amikor a hidegháború véget ért.

² Az interkontinentális ballisztikus rakéták angol nyelvű megnevezésének (Inter-continental Ballistic Missile) közismert rövidítése: ICBM.

³ Angolul Mutual Assured Distraction, rövidítve MAD.

A jaltai világrend meghaladása⁴

A hidegháború befejeződése nem köthető egyetlen meghatározó eseményhez. Sokkal inkább **egy folyamat eredménye volt** ez, amely események láncolatát foglalta magába, kezdve a „vasfüggöny” magyarországi megszüntetésétől és a „berlini fal” leomlásától. Vegyük sorra ezeket a történéseket, közöttük a magyar vonatkozásúakat is.

1989. szeptember: Magyarország megnyitotta nyugati határait az NDK állampolgárai előtt, akik korábban nem távozhattak hazánkból Ausztria felé.

1989. november: a „berlini fal” leomlása (lebontása), a keletnémet állampolgárok nyugati utazási tilalmának feloldása.

1989. december: Gorbacsov szovjet és Bush amerikai elnök találkozója Málta szigetén, amely a két ország közötti együttműködés új szakaszát jelezte (újságírók el is nevezték ezt az új szakaszt „máltai világrendnek”).

1990. március: megállapodást írtak alá a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok kivonásáról (ami egy év alatt került végrehajtásra).

1990. március-május: a balti szovjet köztársaságok parlamentjei – külön-külön – határozatot hoztak országaik függetlenségéről (azaz kiválásáról a Szovjetunió kötelékéből, amire még bő egy évet kellett várniuk).

1990. július: a NATO állam- és kormányfői csúcstalálkozót tartottak Londonban és nyilatkozatot adtak ki a Szövetség átalakításáról, a közép- és kelet-európai országokkal való együttműködésről.⁵

1990. július: befejeződtek a „4+2” tárgyalások Németország újraegyesítéséről és szuverenitásának teljes helyreállításáról; a tárgyalások a négy egykori „megszálló” hatalom, azaz a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország valamint a két német állam képviselői között folytak.

1990. október 3.: megtörtént a német újraegyesítés, ami valójában a Német Demokratikus Köztársaság beolvadása volt a Német Szövetségi Köztársaságba (megtartva az utóbbi nevét, zászlaját, címerét, valutáját, fővárosát és nemzetközi státuszát, beleértve a NATO- és EU-tagságot).

1990. november: az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet állam- és kormányfői **elfogadták a Párizsi Chartát** (amelyben – többek között – a NATO és a Varsói Szerződés tagállamai deklarálták, hogy nem tekintik többé ellenségnek egymást), továbbá a két katonai szövetség tagországai aláírták az európai hagyományos fegyverzetek csökkentéséről szóló szerződést.⁶

1991. április 1.: **feloszlott a Varsói Szerződés katonai szervezete** (az úgynevezett Egyesített Fegyveres Erők – EFE).

⁴ Részletesebben lásd – többek között – Nagy László: *Egy új világrend felé*. Stratégiai Védelmi Kutató Központ, Védelmi Tanulmányok 55. szám, Budapest, 2004.

⁵ A közép- és kelet-európai országok kifejezés elsősorban az angolszász szakirodalomban fordul elő és tulajdonképpen az összes európai szocialista országot magába foglalja, beleértve a Szovjetuniót is.

⁶ Conventional Forces in Europe, vagyis a CFE-szerződés.

1991. július 1.: **megszűnt a Varsói Szerződés politikai struktúrája is.**

1991. március–augusztus: a szovjet tagköztársaságok sorra nyilvánították ki függetlenségüket a Szovjetuniótól (vagyis lényegében kiválásukat és szuverén állammá alakulásukat).

1991. december 8.: három volt szovjet tagköztársaság, Oroszország, Belorusszia és Ukrajna képviselői **megállapodtak a Független Államok Közösségének (FÁK) létrehozásáról.**⁷

1991. december 21.: a volt Szovjetunió volt tagköztársaságai Alma-Atában aláírták a Független Államok Közösségének létrehozásáról szóló megállapodást – a Szovjetunió megszűnt létezni.

Meghatározó jelentőségűek azonban nem maguk az **események** és történések, minthogy ezek csupán **következményei voltak egy általánosabb, átfogóbb áramlatnak, amelyet rendszerváltásnak nevezünk**, és amely gyakorlatilag csaknem egy időben ment végbe mindegyik európai szocialista országban. (Ha a folyamat hosszabb időn keresztül megy végbe, akkor rendszerváltozásról beszélünk.)

A hidegháborúban a front két oldalán álló felek közül a **Nyugat** egyértelműen **győztesként került ki az erőpróbából**: alapvető célját elérte, a szocialista országokban **elfogadottá váltak a „nyugati” értékrend tartóoszlopai, a piacgazdálkodás és a többpártrendszer. Megszűnt az ideológiai szembenállás.**

Vitatható ugyanakkor, hogy a **Kelet vesztesként került-e ki a szembenállásból?** Magyarország egyértelműen többet nyert, mint veszített, és ugyanez érvényes Lengyelországra, Csehszlovákiára, Romániára, Bulgáriára, de különösen az egykori Német Demokratikus Köztársaságra. Kétségtől elmondhatjuk a balti államokról: Észtországról, Lettországról és Litvániáról is.

Minden bizonnyal érvényes a megállapítás több más volt szovjet köztársaságra is, de itt már tarkább a kép: egészen eltérően éli meg jelenlegi helyzetét Ukrajna vagy Belarusz, Grúzia vagy Kazahsztán.

Ugyanakkor **egyértelműen a hidegháború vesztesének kell tekintenünk Oroszországot**, amely a Szovjetunió jogutódjaként – más utódállamoknál sokkal inkább – magáénak tudhatja a szovjet állam kudarcait is. Márpedig a hidegháború utolsó éveiben bőven kijutott a kudarcokból (csapatkivonások, a VSZ felbomlása stb.).

Sajátos helyzetben vannak a volt Jugoszlávia utódállamai, amelyek közül például Szerbia szintén egyértelműen többet veszített, mint nyert. Ennek kibontása azonban külön elemzést igényel.

Ami a hidegháború után keletkezett, azt a politológusok és a biztonságpolitikai szakemberek nehezen tudták és még ma sem igazán tudják pontosan meghatározni. **Csak azt lehetett biztosan tudni, hogy vége a régi, jaltai világrendnek. Ami keletkezett, arról egészen biztosan megállapíthattuk, hogy nem**

---

⁷ Belorussziát még másik két néven is emlegetik a nemzetközi világban: Fehéroroszország, illetve Belarusz. Mivel ez utóbbi elnevezés a leginkább elterjedt, a továbbiakban a jelen tanulmányban én is ezt használom.

kétpólusú, hanem valami más. És szerencsére azt is megállapíthatjuk, hogy **sokkal kevésbé konfrontatív és lényegesen kooperatívabb a korábinál**. Ugyanakkor le kell szögeznünk, hogy nem köszöntött be automatikusan a világbéke, megmaradt jó néhány feszültséggóc, veszélyforrás, sőt, a régiókhoz újak is társultak.

A nemzetközi politika síkján a világ jelenleg (még) egypólusú. Az Egyesült Államok az egyetlen tényleges szuperhatalom, amely rendelkezik az ilyen „státuszhoz” szükséges tulajdonságok többségével, talán mindegyikével (gazdasági, katonai, diplomáciai hatalom, szilárd társadalmi helyzet, megszilárdult jogrend stb.). Az Egyesült Államok az egyetlen ország, amely a világ távoli térségeiben is képes keresztülvinni akaratát, érvényesíteni érdekeit.

Katonailag is majdnem ilyen egyértelmű a helyzet: az amerikai katonai erő összességében aránytalanul nagyobb teljesítményre képes, mint bármely más ország hadereje. Az Egyesült Államok többet költ fegyverkezésre, mint az utána következő hat ország (Oroszország, Kína, Japán, Nagy-Britannia, Franciaország és Németország) együttvéve. A katonai technológiai–technikai fejlesztések terén előnye jelenleg behozhatatlannak látszik. **Ugyanakkor a katonai erőviszonyok legfontosabb területén, a hadászati nukleáris fegyverrendszerek terén a világ kétpólusú (maradt)**. Ez az egyetlen szektor, amelynek tekintetében Oroszország összemérhető az Egyesült Államokkal (eltekintve természetesen az olyan adottságoktól, mint a terület vagy az ásványi kincsek). Ráadásul az összevetésből egyértelműen következik, hogy a két ország viszonylatában továbbra is fennáll a kölcsönös garantált megsemmisítés képessége.

Gazdasági téren a helyzet bonyolultabb. Az Egyesült Államok mellett legalább két további jelentős erőközpontot kell megemlítenünk, amelyek nemcsak hogy összemérhetők az amerikai gazdasági teljesítménnyel, de több vonatkozásban meg is előzik azt. Az Európai Unióról és a kelet-ázsiai térségről van szó. Illusztrálásképpen megemlíthető, hogy az Európai Unió részesedése a világ-kereskedelemből már ma is meghaladja az Egyesült Államok részesedését. **Kína helyzete külön figyelmet érdemel**, számos gazdasági elemző egyetért abban, hogy az ország intenzív gazdasági térnyerése merőben új helyzetet teremthet a közeli vagy távolabbi jövőben: a 21. századot gyakorta tekintik Kína évszázadának.⁸

A gazdasági összefüggések között kell megemlítenünk, hogy **Oroszország jelenleg rendkívül perifériális szerepet kénytelen játszani a világgazdaság színpadán**. Csupán olaj- és földgáztermelése, illetve fegyverexportja teszi bizonyos fókig a világfolyamatokat befolyásoló tényezővé. Viszont – **politikai okokból** – **beemelték a G-7 csoportba**, amely tudvalévőleg a világ legfejlettebb ipari államait tömöríti (Egyesült Államok, Kanada, Japán, Nagy-Britannia, Németország, Franciaország és Olaszország). Oroszország aligha tekinthető fejlett ipari államnak, **de tartalékai kivételes esélyt biztosítanak számára**, dinamizmusa révén pedig jó úton halad, hogy egy-két évtizeden belül tényleges helye legyen a *G-8-ak* között.

A fenti paramétereket összefüggésükben vizsgálva arra a következtetésre juthatunk, hogy **a világ ma leginkább az egypólusú (unipoláris) modellre hasonlít**.

⁸ Részletesebben lásd – többek között – Nagy László és Rác Lajos: *Erőközpontok a 21. század küszöbén* című közös tanulmányát. Magyar Hadtudományi Társaság pályázata, Budapest, 2007.

Ezt a nézetet tudatosan próbálják erősíteni az Egyesült Államok jelenlegi, zömében neokonzervatív vezető politikusai, akik nagymértékben hajlanak az egyoldalú, saját célokat követő lépések megtételére.

A helyzetet, az egész világstruktúrát, a pólusok mennyiségének meghatározását bonyolító további szempontként megemlíthető, hogy **jelentős erőközpontokká nőttek ki magukat a nemzetközi szervezetek**, mindenekelőtt az Egyesült Nemzetek Szervezete, de az Észak-atlanti Szövetség is. (Jelen tanulmány terjedelmi okok miatt és a címben megjelölt téma értelmében csak a NATO elemzésére tér ki és nem foglalkozik az ENSZ, az EBESZ vagy az EU témájával.)

A NATO alkalmazkodása az új körülményekhez

Az Észak-atlanti Szövetség tipikusan a kollektív védelem intézményeként jött létre. Hivatalos stratégiaként elfogadta az Egyesült Államok stratégiáját, így 1954 és 1967 között a „tömeges megtorlás”, 1967 és 1991 között a „rugalmas reagálás” stratégiát. Ezek az elgondolások természetesen az amerikai nukleáris kapacításra, az amerikai védőernyőre támaszkodtak (bár 1952-től a britek, majd 1960-tól a franciák is beléptek az atomfegyverrel rendelkező államok sorába).

Fordulópontot hozott a NATO politikai állásfoglalásában az úgynevezett Harmel-jelentés elfogadása 1967 decemberében, amely a Szövetség jövőjét nem kizárólag a fegyverek biztosította kollektív védelem vonatkozásában vázolta fel, hanem előirányozta a politikai párbeszéd eszköztárának felhasználását is a szembenálló féllel. A Nyugat részéről **ez a döntés vezetett el a később „helsinkí folyamat”-nak nevezett összeurópai együttműködési fórum** (az EBEÉ, 1995-től EBESZ) **elfogadásához.**⁹ A keleti tömb az úgynevezett budapesti nyilatkozattal, 1969-ben tette meg a maga részéről a kezdeményező lépést.

A NATO esetében célszerű külön megvizsgálnunk az 1990-es években bekövetkezett változásokat.

Az Észak-atlanti Szövetség 1991-ben ellenség nélkül maradt, „elveszítette” a Varsói Szerződést (majd kisvártatva a Szovjetuniót is). Komoly formában felmerült a kérdés: szükség van-e még egyáltalán a Szövetségre? Mai szemmel nézve a NATO illetékesei nagyon találó választ adtak erre a kérdésre, amikor – **1991 novemberében, a római csúcstalálkozón – a Szövetségnek a kollektív védelemmel egyenértékű feladatoként megfogalmazták a válságkezelést.**¹⁰

Az Észak-atlanti Szövetség egyébként is – hasonlóan a többi nemzetközi szervezethez – gyökeres változásokon ment át a hidegháború befejeződése után. A változások közül talán az egyik legfontosabb a már említett új feladat-meghatározás. Hasonlóan alapvető szemléletváltozást jelent azonban az is, hogy ugyanabban a római stratégiai koncepcióban egy másik vonatkozásban is **kibővítették a NATO profilját:** a kollektív védelem feltételeinek biztosítása és a tagállamok közötti sokoldalú együttműködés mellett **a Szövetség harmadik lényegi tevékenységi**

⁹ EBEÉ: Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet, angol rövidítéssel CSCE.

EBESZ: Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, angolul OSCE.

¹⁰ Lásd a NATO Rómában elfogadott stratégiai koncepcióját, amely felváltotta a „rugalmas reagálást”, és amelyet 1999 áprilisában váltott fel a washingtoni NATO-csúcson elfogadott stratégiai koncepció.

köreként fogalmazták meg a partneri viszony kialakítását a volt szocialista országokkal, a volt ellenséggel.

Fontos lépcsőfoka ennek a fejlődésnek az **1992-ben** hozott határozat, miszerint a **Szövetség felajánlotta az ENSZ-nek**, hogy saját eszközeivel és saját eljárás módjának megfelelően hajlandó szerepet vállalni az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa határozatainak érvényre juttatásában. Köztudott, hogy erre a lépésre a jugoszláv válság, konkrétan a boszniai belháború fellángolásának időszakában került sor, amikor az ENSZ egyértelműen képtelennek bizonyult megtalálni a válság kezeléséhez szükséges eszközöket. **Lassan formálódni kezdett egy sajátos munkamegosztás:** az ENSZ – a rendelkezésére álló felhatalmazás, mandátum birtokában – meghozta a szükségesnek látszó határozatokat, majd felkérte a NATO-t, hogy kényszerítse ki a határozatok betartását, végrehajtását. A NATO által ennek megfelelően felvállalt feladatok közé tartozott például az embargó (mindenekelőtt a fegyverszállítási tilalom) betartásának ellenőrzése, majd később betartatása; a Bosznia légtérben ugyancsak az ENSZ által elrendelt repülési tilalom betartásának ellenőrzése, majd később kikényszerítése (a tilalmat megsértő jugoszláv repülőgépek lelövésével).

Sajnálatos módon nem minden felvállalt feladatnak tudott a Szövetség elegendőt tenni. Az ENSZ által védett enklávéknak nyilvánított muzulmán többségű városokat a szerb-jugoszláv szabadcsapatok egymás után lerohanták, az ENSZ kéksisakos katonáinak ugyanakkor a NATO – a közös egyetértéssel kialakított, de rendkívül nehézkes döntési mechanizmus miatt – nem tudott tényleges katonai támogatást nyújtani.¹¹

A leghatékonyabb formában egyébként akkor működött együtt a két szervezet, amikor – 1995 augusztusában, Boszniában – a Szövetség intenzív bombázásokkal állította meg a szerbek aktuális támadását, rákényszerítve egyidejűleg a szerb felet a korábban mindig elutasított békemegállapodás elfogadására (ez volt az 1995 novemberében aláírt *Dayton-i megállapodás*, amely véget vetett a harccselekményeknek a sokat szenvedett Boszniában).

1994-ben, a brüsszeli csúcstalálkozón a tagállamok meghirdették a „Partnerség a békéért” („Partnership for Peace” – PfP) programot, amely rövid idő alatt a Szövetség tagállamai és a kívülálló országok közötti katonai együttműködés hatékony, eredményes formájának bizonyult. A programnak legalább négy, jól megkülönböztethető rendeltetése volt (és feltehetően van jelenleg is):

- keretet biztosít egy valóban széleskörű és hatékony együttműködéshez a Szövetség tagjai és a kívülálló országok között a különböző békemissziókban, válság- és konfliktuskezelő illetve megelőző műveletekben;
- elősegíti azon országok fegyveres erőinek fejlődését, alkalmazkodását a többnemzeti tevékenység feltételeihez, amelyek reálisan számíthatnak a csatlakozásra a NATO-hoz;

---

¹¹ Szomorú példája ennek a tehetetlenségnek az 1995 júliusában Szrebrenicában bekövetkezett vérengzés, amelynek során a szerbek mintegy hétezer muzulmán férfit mészároltak le.

- biztosítja a tartós együttműködés kereteit azon országok fegyveres erőivel, amelyek csak hosszabb távon vagy egyáltalán nem számíthatnak meghívásukra a Szövetség tagjainak sorába;

- kifogja a szeptet azon országok vitorlájából, amelyek túlságosan sürgetik felvételüket a Szövetségbe.

A program keretében az egyik leglátványosabb, egyben legsikeresebb akciónak a boszniai belháború katonai szakaszát lezáró Dayton-i békeszerződés értelmében életre hívott IFOR/SFOR misszió bizonyult.¹²

1995-től felgyorsult a partnerországok egy részének a Szövetségbe történő meghívásával kapcsolatos előkészítő munkálatok üteme, az év szeptemberében jelent meg a „*Tanulmány a NATO kibővítéséről*”. Ez az elemzés nem adott ugyan választ arra a kérdésre, hogy mely országokat és mikor fogják felvenni a tagállamok sorába, de a kérdés nem maradt sokáig nyitott: 1997 júliusában, a madridi csúcstalálkozón három ország kapott meghívót, Csehország, Lengyelország és Magyarország (komoly formában szóba került Románia és Szlovénia meghívása is).

A korábbi VSZ-tagállamok meghívása a Szövetségbe a legjobb bizonyíték a NATO megújulására, alkalmazkodására a megváltozott külső körülményekhez. Figyelemre méltó, hogy kevesebb, mint egy évtizedre volt szükség ehhez a jelentős fordulathoz (a Varsói Szerződés 1991-ben szűnt meg).

A további fejlődés útján fontos esemény volt a washingtoni csúcstalálkozó (1999 áprilisában), amely megújította a stratégiai koncepciót, továbbá elfogadta az új feladatok hatékonyabb megoldását szolgáló „*Védelmi Képességek Kezdeményezést*”. A csúcstalálkozó hitet tett a Szövetség nyitott jellege mellett, kilátásba helyezve további kelet-európai országok meghívását a tagok sorába.

Új fejezetet nyitott a Szövetség történetében az Egyesült Államok területén 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrorakció. Ennek részletes felidézésére a tanulmány keretei nem adnak lehetőséget, de egy vonatkozását meg kell említenünk: akkor történt meg először, hogy érvénybe léptették a NATO alapító okiratának, a Washingtoni Szerződésnek az 5. cikkét, amely tulajdonképpen a kollektív védelem, a biztonsági garanciák záloga.¹³

A soron következő csúcstalálkozóra 2002 novemberében, Prágában került sor, a találkozón egész sor jelentős határozatot fogadtak el. Mindenekelőtt hét államot hívtak meg a csatlakozási tárgyalások lefolytatására, a három balti államot, továbbá Szlovákiát, Szlovéniát, Bulgáriát és Romániát. Döntést hoztak a stratégiai parancsnokságok funkcionális alapon történő átszervezésére (a területi elv helyett): létrehozták a Szövetséges Műveleti Parancsnokságot és a Szövetséges Átalakítási (Transzformációs) Parancsnokságot.¹⁴ Ugyancsak határoztak egy gyors

¹² Implementation Forces (IFOR), illetve Stabilisation Forces (SFOR): eredetileg mintegy 50 ezer fős, harmincnál több ország katonáiból álló békefenntartó alakulat. Jelenlegi létszáma kb. 6000 fő, a misszió irányítását 2004 decemberétől átvette az Európai Unió.

¹³ Az 5. cikk tulajdonképpen azt mondja ki, hogy a Szövetség egy tagállama ellen végrehajtott támadást az egész Szövetség ellen intézett támadásnak tekintenek, és a többi tagállam minden eszközzel – beleértve a fegyveres erőket is – a megtámadott szövetséges segítségére siet.

¹⁴ Allied Command Operations (ACO) és Allied Command Transformation (ACT).

reagálású kontingens felállításáról, amely 21 ezer főből állna, 5 napos készenléttel lenne bevethető a világ bármely pontján, és 30 napig lenne képes feladatát önállóan ellátni.¹⁵ Végül elfogadták a „prágai képességsomag” néven ismert dokumentumot a tagállamok hozzájárulásáról a közös erőfeszítésekhez.

A NATO életében meghatározó esemény következett be **2003 márciusában**, amikor **az Egyesült Államok önálló, egyoldalú lépésre határozta el magát Irak kérdésében**, és egy ad hoc koalíció élén – de nem NATO-akció keretében – megtámadta és megdöntötte Szaddám Huszein rezsimjét.

2004 júniusában került megrendezésre a NATO következő csúcstalálkozója Isztambulban. Ezen a találkozón nem születtek sorsdöntő határozatok és dokumentumok, a tagállamok csupán szerény eredményt értek el az egység demonstrálásával, azzal, hogy **a demokratikus iraki fegyveres erők kiképzését elfogadták szövetségi szintű feladatnak**.

Végül 2006 novemberében került megszervezésre a Szövetség legutóbbi csúcstalálkozója Rigában. Sokan azt várták, hogy a napirenden szerepelni fog a Washingtonban 1999-ben elfogadott **stratégiai koncepció megújítása**, de ez nem következett be, sőt, új államokat sem hívtak meg a Szövetségbe. A következő csúcstalálkozót pedig 2008-ra irányozták elő Bukarestbe – a jelek szerint a normális munkarend a kétévenkénti csúcstalálkozókban testesül meg.

A NATO jelene és jövője

Az előzőekben felvázolt áttekintés alapján annyit mindenesetre megállapíthatunk, hogy **a hidegháború befejeződését követően egy merőben új helyzet állt elő. Általánosságban véve nem csökkent, inkább növekedett a nemzetközi biztonság szintje** (elsősorban a „nagy háború” valószínűségének csökkenése miatt), **ugyanakkor sok új kockázati tényező jelent meg. A nemzetközi szervezetek több-kevesebb sikerrel alkalmazkodtak a megváltozott körülményekhez**, és szinte kivétel nélkül felvállalták feladatuként a válságkezelést. A válságok sora ugyanakkor azzal a tanulsággal szolgált, hogy **a nemzetek közössége** még egyáltalán *nincs felkészülve* kezelésükre, még kevésbé a megelőzésükre. Különösen feltűnően jelentkezett ez a felkészületlenség a 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrorista akció kapcsán.

A világ azzal szembesült 2001 szeptembere után, hogy az Egyesült Államok és Európa egyformán ítéli meg a fenyegetéseket, de eltérően vélekedik arról, miként hárítsa el azokat. Az Egyesült Államok a második világháború óta hagyományosan a katonai eszközöket részesíti előnyben, míg Európa a diplomáciát és a konfliktus-megelőzést. A terrortámadás következményei közül néhányra célszerű felhívni a figyelmet.

Az Egyesült Államoknak rövid idő alatt egy rendkívül hatékony egységfrontot sikerült kikovácsolnia a terrorizmusellenes harc keretében és érdekében. Szinte minden politikai tényező felsorakozott ezen egységes küzdelem frontján. **Különösen jelentős, hogy** majdnem zökkenőmentes **együttműködés**

---

¹⁵ Ez a gyors reagálású erő NATO Respons Forces (NRF) néven vált ismertté.

bontakozott ki az Egyesült Államok és Oroszország között. A koordinált akciók eredményeképpen sikerült súlyos csapást mérni az *al-Kaida* terrrorszervezetre és szállásadójára, az afganisztáni rezsimre.

Az orosz vezetés azonnal felismerte, hogy az új helyzetben lehetőség nyílik az Egyesült Államokkal való kapcsolat javítására. Ennek első jele Putyin orosz elnök határozott kiállása volt az Egyesült Államok mellett, valamint az, hogy felajánlotta segítségét az amerikai vezetésnek.

Moszkva intenzív tárgyalásokba kezdett a közép-ázsiai FÁK-tagállamok vezetőivel a közös fellépés lehetőségeiről, nem gördített akadályt az elé, hogy katonai létesítményeiket és légterüket átengedjék az amerikai erők számára. Azt is bejelentette, hogy Oroszország hajlandó fegyvert szállítani az amerikaiak oldalán szerepet vállaló *Északi Szövetségnek* és – korlátozottan, elsősorban humanitárius segítségnyújtásra – az Egyesült Államok és szövetségesei rendelkezésére bocsátja légterét.

Az orosz vezetés állásfoglalása természetesen nem volt önzetlen. Moszkva a kialakult helyzetben egy csapásra elérte, amit korábban komoly erőfeszítésekkel sem sikerült: hogy az Egyesült Államok és az Európai Unió módosítsa *Csecsenfölddel* kapcsolatos álláspontját. (A Bush-kormányzat hamarosan fel is szólította az Oroszországtól való függetlenségért küzdő csecsen felkelőket, hogy szakítsák meg kapcsolataikat a „nemzetközi terrorista csoportokkal”.)¹⁶

Fontos fejlemény, hogy **Washington** a terrorakcióra hivatkozva **módosította nemzetbiztonsági stratégiáját és katonai doktrínáját, elfogadva 2002 nyarán a preventív csapás (preventív intervenció) elvét.** Ennek jogosságát sok oldalról vitatják, az Egyesült Államok azonban ragaszkodik ahhoz, hogy ő és csakis ő döntheti el, ki ellen és mikor kell katonai eszközökkel (is) fellépni.

Az Egyesült Államok ugyanakkor – önző egyéni megfontolásoktól vezérelve – rövid idő alatt el is pazarolta az említett egységfront létrehozása révén szerzett előnyöket. Az Irak elleni háború erőltetésével régen nem tapasztalt ellenérzéseket hozott felszínre, szinte világméretben, még a NATO-szövetségesek közül is gyakorlatilag csupán Nagy-Britannia támogatta maradéktalanul.

A harccselekmények Irakban 2003 márciusában kezdődtek meg. **Az amerikai vezetés két érvet hozott fel az egyoldalú lépés indoklására:** Szaddám Huszein rezsimje tömegpusztító fegyverek megszerzésére törekszik, és ezen törekvése igen rövid időn belül eredményt hoz, illetve kapcsolatot tart fenn az *al-Kaida* terrrorszervezettel. **Az államok többsége erős kétségekkel fogadta ezeket az érveket, amelyek később sem nyertek bizonyítást.**

---

¹⁶ A csecsenföldi helyzet megértéséhez tudnunk kell, hogy Oroszország kezdettől belügynek tekintette és terroristaellenes fellépésnek minősítette a helyszínen végrehajtott katonai akcióit, ugyanakkor a nyugati közvélemény szimpátiával követte a szuverenitásért küzdő csecsen erők tevékenységét, elítélte a drasztikus orosz „rendcsináló” beavatkozásokat. Az *al-Kaida* elleni fellépés tükrében a csecsenföldi orosz akciók „visszanyerték” antiterrorista jellegüket.

Mindenekelőtt **Washington magára maradt az ENSZ Biztonsági Tanácsában** (bár London támogatását élvezte), hiszen Párizs, Moszkva és Peking ritka egységben utasította el az amerikai elképzeléseket. Hasonlóképpen nem kapta meg a kívánt támogatást az Egyesült Államok a NATO-ban, itt Franciaország és Németország állt a tiltakozók élére.

Nehezen sikerül leküzdeni azokat az ellentmondásokat, amelyek az integrációs szervezetekben (mindenekelőtt a NATO-ban és az Európai Unióban) kerültek felszínre az iraki háború kapcsán. Még ma sem ültek el teljesen az olyan amerikai kijelentések hullámverései, melyek azt sugallták, hogy a NATO új tagállamai hasznosabb szövetségesek Washington számára, mint néhányan a régiek közül. Napirenden van egy még kidolgozatlan terv a Szövetség egyes (természetesen amerikai) bázisainak elmozdítására keleti irányban, például Romániába vagy Lengyelország területére, amely utóbbi regionális hatalommá nőtte ki magát Közép-Európában. Az iraki intervenció kapcsán is meg kell említenünk Lengyelországot, amely az amerikaiakkal és a britekkel egy szinten vállalt irányítói szerepet az iraki ellenőrzési (békefenntartási) zónák kialakítása során.¹⁷

Az utóbbi három-négy évben az európai biztonsági filozófia közeledett az amerikaihoz, de – mint az Irak kérdésében kirobbant súlyos nézeteltérés is mutatta – **még mindig komoly különbség van az ENSZ-központú nemzetközi jog- és intézményrendszer megítélésében.** A feladat a nemzetközi jogrend és az amerikai hegemonia realitásának összeegyeztetése.¹⁸

Jelentős átalakítások előtt áll az Észak-atlanti Szövetség, és – hasonlóan a többi szervezethez – **ezen átalakítások egy része már folyamatban is van.**

Mindenekelőtt arra kell utalnunk, hogy a Szövetség 1991-ben illetve 1999-ben elfogadott stratégiai koncepciói megfogalmazták a válságkezeléssel kapcsolatos funkciókat és feladatokat. Már 1991-től nyilvánvalóvá vált, hogy ezzel radikálisan megváltozik a NATO felelősségi övezete: **már nem (csupán) a tagállamok területén kell feladatokat felvállalnia, hanem „területen kívül” is.**¹⁹

Az első tényleges válságkezelési bevetésre a jugoszláv térségben került sor. **Valójában válságsorozat** alakult ki a hazánktól délre eső térségben, **így a Szövetségre is bevetéssorozat várt.** A feladatok sokszínűségét illusztrálja, hogy kereskedelmi embargótól légtérelőrzésen keresztül tényleges harci akciókig terjedt a skála, és az idő múlásával egyre fokozódott a tevékenység intenzitása is. Röviden, a részletek ismertetése és a teljesség igénye nélkül az alábbiakban áttekintést láthatunk a NATO által végrehajtott feladatokról:

- **a kereskedelmi és elsősorban fegyverszállítási embargó betartásának ellenőrzése**, a későbbiekben pedig annak kikényszerítése az Adrián;
- **a boszniai légtér ellenőrzése** (többek között a magyar légtér is használó AWACS repülőgépekkel), majd a későbbiekben a légtérhasználati tilalom betartatása (a NATO történetének első éles akciójaként négy jugoszláv katonai gép lelővése);

¹⁷ A magyar szállítózászlóalj a lengyel (irányítású) hadosztály kötelékében teljesítette feladatait.

¹⁸ HVG, 2003. december 20.

¹⁹ Ez az ún. „out of area” elv.

- a szerb légiereő által használt – Horvátország, de ezen belül az úgynevezett szerb Krajina területén található – Udbina repülőtér bombázása;
- **humanitárius szállítmányok kísérése**, rendeltetési helyükre történő eljuttatásuk biztosítása;
- **támogatás nyújtása** – igénylés alapján – **az ENSZ kéksisakos alakulatainak** (ezt a feladatot a nehézkes engedélyeztetési procedúra miatt a Szövetség lényegében nem tudta végrehajtani);
- a Boszniában folyó szerb hadművelet megállítása a csapatok, illetve **utánpótlási útvonalak és irányító központok bombázásával** 1995. augusztus-szeptemberében – **a béke kikényszerítése**;
- **az IFOR/SFOR misszió megszervezésével és végrehajtásával a boszniai békés kibontakozás katonai feltételeinek megteremtése** (ezen belül például fegyvermentes, demilitarizált övezetek létrehozása a korábban harcoló felek között);
- **ellenőrzés és megfigyelés** (lényegében a katonai jelenlét) **révén a válság Macedóniára történő kiterjesztésének megakadályozása**, ami 2001 tavaszáig sikerrel is járt;
- **az ENSZ BT Koszovóval kapcsolatos határozatainak érvényre juttatása** katonai nyomásgyakorlás révén 1998 őszén;
- a koszovói albánok tömeges elűldözése kapcsán **fenyegető humanitárius katasztrófa megakadályozása** Jugoszlávia bombázása révén, 1999 márciusa és júniusa között – **a béke kikényszerítése**;
- **a KFOR misszió megszervezése és végrehajtása**, a koszovói helyzet rendezésének elősegítése;²⁰
- **a fegyverek begyűjtése** a macedóniai válság intenzív szakaszának befejeződése után, **rendfenntartás**.

A NATO részvételét a jugoszláv válságsorozat kezelésében két mozzanat teszi különösen tanulságossá:

Egyrészt **intézményesült az együttműködés** a Szövetség és az ENSZ között azzal, hogy a NATO felajánlotta katonai kapacitását az Egyesült Nemzetek Szervezetének.

Másrészt **bebizonyosodott, hogy az európai tagállamok önmagukban nem képesek hatékony válságkezelői tevékenységre** (hiába fogalmazták meg igényüket a közös kül-, biztonság- és védelmi politikára, és hiába állt rendelkezésükre a szükséges infrastruktúra), **egyértelműen rá vannak szorulva az Egyesült Államok közreműködésére**. A Koszovó kapcsán végrehajtott légi műveletek döntő hányadát (több mint 90%-át) amerikai erők és eszközök igénybevételével bonyolították le.

²⁰ KFOR: Kosovo Forces, mintegy 45 ezer fős nemzetközi kontingens, amely a NATO szervezésében, de ENSZ-zászló alatt biztosítja 1999 óta mind a mai napig a békefenntartást.

Emlékeztet, hogy a NATO *washingtoni csúcstalálkozójára*, 1999 áprilisában, rányomta bélyegét a Jugoszlávia ellen éppen folyamatban lévő légiháború. Az ott elfogadott „*Védelmi képességek kezdeményezés*” világosan tükrözi azokat a sürgős tennivalókat, amelyek arra szolgálnak, hogy a Szövetség és ezen belül az európai szövetségesek képessé váljanak az eredményes válságkezelésre.

A Szövetség tehát tulajdonképpen egy másik, nehezen megoldható problémát is felvállalt a válságkezeléssel együtt. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az új típusú fenyegetések kivédéséhez új képességekre van szükség (például a válság helyszínére való telepíthetőség, az autonóm működési képesség stb.). A tagállamok immár bő másfél évtizede folytatják erőfeszítéseiket a kívánatos képességek megteremtése érdekében. Meg kell jegyeznünk, hogy e téren az Egyesült Államok messze megelőzi szövetségeseit, amelyeknek gyakorta szemrehányásokat is tesz a lemaradás okán.

Párhuzamosan a funkciók és feladatok megváltozásával, és párhuzamosan a szükséges képességek kimunkálására irányuló erőfeszítésekkel **az 1990-es évek egyik markáns fejleménye a Szövetség keleti irányú kibővítése**, amelynek főbb lépcsőfokait az alábbiak képezték:

- 1991-ben: **az Észak-atlanti Együtműködési Tanács** (North Atlantic Cooperation Council – NACC) **létrehozása** kapcsolattartás és konzultáció céljára a NATO-n kívüli országokkal, elsősorban a volt Varsói Szerződés tagállamaival;
- 1994-ben: a **„Partnerség a békéért” program meghirdetése** (Partnership for Peace – PfP);
- 1995-ben: **tanulmány összeállítása és megjelentetése a Szövetség kibővítéséről** (NATO Enlargement Study);
- **kapcsolatok kiépítése a Földközi-tengeri térség államaival az úgynevezett mediterrán dialógus keretében;**
- 1997 májusában: **az orosz-atlanti stratégiai együttműködés megkezdése** (az erre vonatkozó Alapdokumentum aláírása);
- 1997 júliusában: **három volt VSZ-tagország meghívása a csatlakozási tárgyalások lefolytatására**, majd decemberben a csatlakozási jegyzőkönyvek aláírása;
- 1998 folyamán: **a ratifikációs eljárások lefolytatása;**
- 1999. március 12-én: **az új tagországok ünnepélyes beiktatása** (Csehország, Lengyelország és Magyarország tényleges csatlakozására mindössze 12 nappal a Jugoszlávia elleni légitámadások megkezdése előtt került sor);
- 2002 novemberében: **hét partnerország meghívása a csatlakozási tárgyalások lefolytatására**, amelyeknek a felvételére – a ratifikációs eljárások után – 2004. április 1-jén került sor.

A légi hadviselés Jugoszlávia ellen **1999 márciusa és júniusa között a NATO** válságkezelési gyakorlatában új jelenségnek bizonyult: **felvállalt egy olyan döntést, amelynek meghozatalára forma szerint nem volt jogosítványa.**

A Szövetség történetében egyedülálló változást hozott az Egyesült Államok ellen 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrorakció: mint már említés történt róla, első alkalommal került sor a Washingtoni Szerződés *5. cikkének* „aktivizálására”. Ezzel a lépéssel – amelyet az amerikai vezetés tulajdonképpen kieroszakolt – a szövetségesek felértékeltek az akciót, egyenértékűnek tekintve egy tényleges katonai támadással. Az Egyesült Államok természetesen nem azonnali katonai segítséget várt szövetségeseitől, hanem annak demonstrálását, hogy „első számú közellenségnek” tekintik a *nemzetközi terrorizmust*. A Szövetség tehát – a hidegháború vége óta először – **attól kezdve rendelkezett egyértelmű ellenségképpel.**

Mindazonáltal a terroristák fő támaszpontjául szolgáló **Afganisztán** (illetve az al-Kaida nemzetközi terrorszervezet fő támogatójának tekintett tálib rezsim) **ellen nem a Szövetség indított katonai akciót,** hanem tulajdonképpen egy alkalmi koalíció, amelyhez néhány NATO-tagállam is csatlakozott. A nemzetközi kontingens parancsnoklását az első szakaszban Nagy-Britannia vállalta fel, majd Hollandia és Németország vette át a stafétabotot. 2003 augusztusában végül a Kabulban állomásozó nemzetközi kontingens parancsnokságát a németektől átvette a NATO (konkrétan a 2002 végétől létező Szövetséges Műveleti Parancsnokság). Ezzel – történetében először – **a Szövetség Európán kívüli feladatot vállalt magára.**

Már arról is tettünk említést, hogy **az Egyesült Államok a terrortámadás után új nemzetbiztonsági stratégiát dolgozott ki** (2002 nyarára), **amelynek részét képezte a megelőző csapás elvének elfogadása is.** Washington azonban e vonatkozásban nem kívánt a saját szakállára cselekedni, kezdeményezésére az Észak-atlanti Szövetség **prágai csúcstalálkozója 2002 novemberében** „rábólintott” az új amerikai stratégiára, elfogadva azt a Szövetség hivatalos stratégiája elemeként. És azon melegében **arról is határozott a csúcs, hogy felállítják a NATO reagáló erőinek nevezett különleges kontingenst.**²¹

A reagáló erőket a köznyelv gyorsan elnevezte világkommandónak, mivel bevetésükre – a Szövetség elképzelései szerint, és ellentétben a helyi békemissziókra szánt eurohaderővel – a világ bármely térségében sor kerülhet. Létszámuk mintegy 21 ezer fő, felszerelésük a lehető legkorszerűbb, öt napon belül készen kell állniuk akció megkezdésére a kijelölt körzetben.²² **A kontingens feladatai közé főként az úgynevezett alacsony intenzitású konfliktusok kezelése tartozik,** de szerepet szánnak neki a terrorizmus elleni harcban is, így mindez jóval túlterjedhet a hagyományos békemissziók kategóriáján. Már 2004-ben hadrafoghatónak kellett lennie, a teljes hadműveleti készenléte 2006-ra érte el.

---

²¹ NATO Response Forces – NRF.

²² Magyarország első lépésben egy felderítő századot (mintegy száz főt) ajánlott fel az NRF állományába. A kontingens első hadgyakorlatára Törökországban került sor 2003 novemberében, 11 ország katonáinak részvételével.

A NATO tehát világosan felismerte, hogy az új biztonságpolitikai környezetben, az új kihívások és fenyegetések körülményei között már nem maradhat meg saját határai mögött, mint klasszikus kollektív védelmi szervezet, ugyanis az NRF felállításával regionális védelmi szövetségből globális csapásmérő erővé vált. Nemcsak földrajzilag, de profilját illetően is kibővítette hatáskörét, ami jelentős politikai, stratégiai és jogi következményekkel jár. Ma még nem eldöntött azonban a kérdések kérdése: Mi számít olyan veszélynek, hogy az NRF bevetéséről döntés szülessen?

Az Észak-atlanti Szövetség történetében a jelen évtizedben eddig bekövetkezett legfontosabb események sorából ki kell emelnünk a kibővítés hidegháború utáni második hullámát, igen nagy létszámú országcsoport, összesen hét állam felvételét a tagok sorába. Ezzel a NATO taglétszáma 26-ra emelkedett. A bővítésnek négy jelentős geostratégiai következménye van, amelyek nagymértékben befolyásolhatják az európai biztonságpolitikai helyzet alakulását:

- **összefüggő gyűrű alakul ki az instabil nyugat-balkáni térség körül**, ezt a gyűrűt Olaszország, Szlovénia, Magyarország, Románia, Bulgária és Görögország alkotja, és ez a tény kétségtávol pozitív hatást fog gyakorolni erre a válságokkal terhes övezetre;
- **tovább erősödik a NATO ellenőrző szerepe** (és érdekérvényesítő, nyomásgyakorló képessége) a Balti- és a Fekete-tenger térségében;
- **„bezárul” a gyűrű az Oroszországhoz tartozó Kalinyingrádi térség körül**, amely egy feszültségekkel terhes tartományként fog létezni és a „nagy föld” felől csak tengeri úton lesz akadálytalanul megközelíthető, ami viszont erősíteni fogja Moszkvában a NATO-ellenességet, a bekerítettség és elszigeteltség érzését;
- **megszűnt Magyarország „sziget-helyzete”**, és közvetlen szárazföldi kapcsolat alakult ki a szövetségesekkel három irányban is (Szlovénián, Szlovákián illetve Románián keresztül), viszont megmaradt három különálló határszakaszon is a „nem-NATO” szomszédság.

Mindezzel együtt és egyidejűleg megnőtt a NATO és az Európai Unió közös tagállamainak száma, hiszen az EU 2004. május 1-jén tíz új tagot vett fel (köztük hazánkat is), ezzel a taglétszám 25-re emelkedett, a közös – mindkét szervezetben jelen lévő – tagok száma pedig 19-re. 2007. január 1-jével Bulgária és Románia is elnyerte az EU-tagságot, ez azt jelentette, hogy az Európai Unió tagállamainak száma 27-re, a közös tagok száma pedig 21-re emelkedett.

A következtetés, amit a fentiekben leírt adatokból kiindulva megfogalmazhatunk, az alábbi: A közeli és távolabbi jövőben várható kibővítések eredményeként **tovább növekszik azon államok száma és aránya, amelyek mindkét szervezetben (NATO és Európai Unió) teljes jogú tagok**. Ezzel együtt erősödik a *kölcsönhatás* a két biztonságpolitikai intézmény között, javulnak az elképzelések összehangolásának, egyeztetésének esélyei. Összességében **megnő annak a valószínűsége, hogy ki lehet dolgozni egy valóban koordinált európai kül-, biztonság- és védelempolitikát**.

A mindkét szervezetben tagsággal bíró országok között van Nyugat-Európa minden meghatározó állama, Németországtól Olaszországon át Spanyolországig. Nyugodtan állíthatjuk, hogy nélkülük, akaratuk ellenére egyik szervezetben sem születhetnek komoly döntések. **Ezen országok** – bizonyos ésszerű határok között – párhuzamosan és egyidejűleg képesek érvényesíteni elképzeléseiket és szándékaikat mindkét biztonságpolitikai intézményben. Egyidejű jelenlétük tulajdonképpen garancia arra is, hogy a két szervezet összehangolt, a legfontosabb kérdésekben pedig egybeeső álláspontot alakít ki az európai biztonságot illetően.

(Folytatása következik.)*

IRODALOMJEGYZÉK, HIVATKOZÁSOK

- *Oroszország. Tények és adatok – 1995.*
Szerk. Nanovfszky György. Budapest, 1995, Teleki László Alapítvány.
- Fischer Ferenc: *A megosztott világ történelmi-politikai atlasza 1941–1991.*
Pécs, 1996, JPTE Pedagógus szakma megújítása projekt programiroda.
- Kővári László – Nagy László: *A nemzetközi terrorizmus és Oroszország.*
Hadtudomány, 2002/4. szám.
- Borisz Jelcin: *Oroszország most már része a civilizált világnak.*
Népszabadság, 1992. február 14.
- Nagy László: *Oroszország és a NATO.* Társadalompolitikai kérdések.
Budapest, 1998, MH Tájékoztatási és Médiaközpont.
- Nagy László – Tömösváry Zsigmond: *Oroszország a harmadik évezred küszöbén.* Budapest, 1999, MH Tájékoztatási és Médiaközpont.
- Nagy László: *Egy új világrend felé.* Védelmi tanulmányok 55. szám.
Budapest, 2004, Stratégiai Védelmi Kutató Központ.
- Nagy László – Póti László: *A NATO és Oroszország.*
Hadtudomány, 1997/3. szám.
- Nagy László – Rácz Lajos: *Erőközpontok a 21. század küszöbén.*
A Magyar Hadtudományi Társaság pályázata, 2007.
- Nagy László: *A NATO és Oroszország együttműködése.*
Budapest, 2006, Híd Európában Közhasznú Egyesület.
- Nagy László: *A globális biztonság helye és szerepe a NATO új feladatrendszerében.* Felderítő Szemle, 2006/4. szám.
- *NATO Kézikönyv.* NATO Információs és Sajtóiroda.
Budapest, 2001, Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal.

---

* A tanulmány második része a Felderítő Szemle 2008/1. számában jelenik meg.

**AZ IZRAELI–SZÍR VISZONY A 2007. SZEPTEMBER 6-AI
IZRAELI KATONAI AKCIÓN TÜKRÉBEN**

Az izraeli–szír viszonyt (szándékosan nem kapcsolatot említek, hiszen a hadiállapotnak békeszerződéssel még nem vetettek véget) **évek óta a viszonylagos nyugalom**, egymás „tapogatása”, esetenként nyilatkozatok tétele, majd azok cáfolata **jellemzi**. Kisebb támadásokkal – főként izraeli oldalról – esetenként találkozhatunk, de nyílt katonai összecsapásra 1973 óta nem került sor. A két országot ENSZ-erők által felügyelt demarkációs vonal választja el, határforgalom így csak az ENSZ részére engedélyezett. (Valójában határról nem is beszélhetünk, hiszen annak vonala nincs kijelölve.) **A két állam viszonyának alakulását az alábbi összegzés jól mutatja:**

- 1947. október: Az ENSZ Közgyűlés ülészakán Szíria ellenezte, hogy Izrael és arab állam létezessen egymás mellett (azaz nem fogadta el Palesztina megosztását);
- 1948: Izrael állam kikiáltását követően Szíria több arab állammal együtt részt vett Izrael megtámadásában;
- 1949: A két állam fegyverszüneti megállapodást kötött, de azt egyik fél sem tartotta be;
- 1967: Izrael a hatnapos háborúban elfogadta a stratégiai fontosságú Golán-fennsíkot;
- 1973: Szíria megkísérelte visszafoglalni a Golán-fennsíkot, súlyos veszteségeket okozott az izraeli erőknél, de Izrael ellencsapással kiűzte a szír haderőt;
- 1974: Izrael és Szíria csapatszétválasztási megállapodást kötött;
- 1981: Izrael a nemzetközi tiltakozások ellenére annektálta a Golán-fennsíkot, az ott élő drúz lakosságnak – azok ellenkezése ellenére – izraeli állampolgárságot adott;
- 1982: Izrael háborút kezdett Libanonban, kiűzte onnan az Arafat által vezetett Palesztin Felszabadítási Szervezetet, a háború során Szíria több harci gépet elveszített;
- 1999: Ehud Barak izraeli miniszterelnök találkozott Farouk al Sara szír külügyminiszterrel és tárgyalásokat kezdtek a két ország közötti békeszerződésről;
- 2000: A tárgyalások meghiúsultak, mert Izrael nem fogadta el, hogy a határ a Kinneret-tavat (Galilei-tengert) is érintse (a vita néhány száz méteres partsáv birtoklásáért folyt);

- 2003. augusztus: Izraeli vadászgépek Bashar al Asszad elnök rezidenciája fölött húztak el, jelezve, hogy Izrael nem tűri, hogy Szíria támogassa Libanonban a Hezbollah gerillaszervezetet;
- 2003. október: Izraeli vadászgépek palesztin menekülttáborot támadtak Damaszkusz mellett;
- 2004. január: Ariel Saron izraeli miniszterelnök kijelentette, hogy hajlandó békét kötni Szíriával, ha az felhagy a terrrorszervezetek támogatásával;
- 2007. Ehud Olmert izraeli miniszterelnök kijelentette, hogy hajlandó területi megállapodást kötni Szíriával, ha utóbbi megszakítja kapcsolatait Iránnal és a terrrorszervezetekkel;
- 2007. október: Izrael megerősítette, hogy szeptember 6-án légiereje csapást hajtott végre szír területen.

Úgy vélem, hogy e rövid történeti visszapillantás érzékelteti a két állam igen kényes viszonyát, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy Izrael Egyiptommal 1979-ben, Jordániával pedig 1994-ben békeszerződést kötött, Libanon esetében viszont több alkalommal kijelentette, hogy nincs területi követelése és hajlandó megfelelő feltételekkel békét kötni. Az izraeli–szír viszonyból az is következik, hogy annak megítélése és jövője **csak regionális összefüggésekben vizsgálható**. Ennek alapján elemezhető az is, hogy a szeptemberi izraeli támadás eszkalálódhat-e, vagy a korábbi hasonló libanoni és szíriai csapásokhoz hasonlóan pusztán figyelmeztetésként értékelendő.

A szír érdekek és lehetőségek

Szíria számára igen fontos lenne, hogy megállapodást kössön Izraellel, aminek **az ára a teljes Golán-fennsík feltétel nélküli visszakapása**. A szír vezetést nyilvánvalóan irritálja, hogy Izraelnek békeszerződése van Egyiptommal és Jordániával, egy palesztin állam esetleges létrehozása pedig ezt a folyamatot erősítené. Szíria gazdasági helyzete a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető rózsásnak, integrálódása a nemzetközi gazdasági folyamatokba nélkülözhetetlen. Oroszországtól nem kapja meg azt a támogatást, amit a Szovjetuniótól kapott, haditechnikai eszközei pedig felújításra szorulnak. Sajátos szövetségben van Iránnal, amelyből viszont az következik, hogy a Nyugat támogatását nehezen fogja megkapni. Iránnak nem áll érdekében, hogy Szíria békét kössön Izraellel, és mindent el fog követni annak megakadályozása érdekében. Irán a békét fenyegetésnek tekinti, amely veszélyezteti politikai érdekeit, az amerikai befolyás elleni harcát. Ezért támogatja a különböző arab fundamentalistákat arab államok elleni harcukban. Szíriát Libanonhoz komoly gazdasági érdekek fűzik, ugyanakkor támogatottsága csökkent, haderejét pedig libanoni és nemzetközi nyomásra kénytelen volt onnan kivonni. A libanoni belpolitikába való beavatkozása ugyanakkor nemcsak Libanonban vált ki ellenérzést. A Hezbollah számára a fegyverszállítások közismerten főként Szírián keresztül történnek. Következésképpen az iráni támogatású Hezbollahnak sem áll érdekében egy szír–izraeli megállapodás.

Az esetleges békemegállapodás lehetőségét Izraeli oldalról elemezve sem egyszerű a helyzet. Az izraeli politikusok kijelentései inkább propagandisztikusnak, mintsem konkrétnek tekinthetők. Ismerve a Golán-fennsík stratégiai előnyét, jelenlegi beépítettségét, az izraeli mezőgazdaságban, és talán az ettől még fontosabb vízellátásban játszott szerepét, nagyon nehezen képzelhető el a terület feladása. Ismert a mondás, hogy **a Közel-Keleten minden elképzelhető**, különösen, ha megfelelő anyagi forrást is kapnak az érintettek, az izraeli lakosság azonban nehezen tolerálná, hogy a Gázai övezet (és esetleges palesztin rendezéssel ciszjordániai területek) után a Golán-fennsíkot is feladják. Katonai szempontból a Golán-fennsík az ország védelmi elgondolásának teljes átalakításával járna, a területet a Sínai-félszigethez hasonlóan zónákra kellene felosztani, a nemzetközi erők telepítése pedig elkerülhetetlenné válna. Ha Szíria ragaszkodik a Golán-fennsík teljes területének visszaadásához, az azzal járna, hogy kijutása lenne a Kinneret-tóhoz, ami Izrael legfontosabb vízforrása. Külön megoldást kellene találni azokra a katonai megfigyelő állomásokra vonatkozóan is, amelyek a Golán-fennsíkon jelenleg nagy számban működnek.

Az előzőeket figyelembe véve, **az izraeli légierő 2007. szeptember 6-án végrehajtott támadása** kétségkívül nem a békekötés közelségét jelzi. A támadás körüli kommunikációs (esetenként dezinformációs) zavar is azt mutatja, hogy az érintett felek nem kívánják megosztani problémáikat a nemzetközi médiával, így egymásnak ellentmondó információk láttak napvilágot. Hallhattunk olyan véleményt, hogy az izraeli légierő Hezbollah-szállítmányt támadott, palesztin szélsőségesek ellen lépett fel, felderítést hajtott végre, palesztin kiképzőtábort támadott, tesztelte a szír légvédelmet, ballisztikus rakétákat szállító menetoszlopot támadott stb. A valódi ok – ha izraeli hivatalos magyarázatok hiányában ez elfogadható –, egy építés alatt álló nukleáris létesítmény rombolása Szíria keleti részén, Dai al Zur tartományban. Izrael nem engedheti meg, hogy a szomszédos Szíria bármilyen tömegpusztító eszközhöz juthasson, és semmiféle nukleáris létesítményt nem tolerál a szomszédos államban. A módszer nem új, hiszen hasonló légitámadást mértek 1981-ben Irakban az osziraki erőmű reaktorára, mielőtt azt átadták volna. Izraeli és amerikai értesülések szerint egy észak-koreai modell alapján részben felépített atomreaktor rombolása volt a cél. Szíria aláírta az atomfegyverek proliferációját tiltó szerződést és ennek alapján köteles bejelenteni az építkezést, de a kezdeti stádium miatt még nem vonható felelősségre a bejelentés elmulasztásáért, a készültség foka még nem mérhető. Az amerikai illetékesek – izraeli jelzést követően –, 2007 eleje óta tudtak az építkezésről. Amerikai sajtóértesülések szerint az amerikai külügyminiszter és a védelmi miniszter korainak értékelte a támadást, mivel nem volt közvetlen fenyegetés, a reaktor működtetéséhez még nyilvánvalóan évekre lenne szükség. Ismeretes, hogy Szíria rendelkezik egy kisméretű kísérleti atomerőművel, arra viszont nincs semmi bizonyíték, hogy a szóban forgó létesítményt áramtermelésre, vagy más békés célokra tervezték volna. Tény azonban, hogy az ország vezetése az elmúlt tíz évben több alkalommal tett kísérletet atomreaktor beszerzésére Argentínából, majd annak sikertelensége után Oroszországból. Izrael minden alkalommal határozottan tiltakozott, de mindeddig nem fenyegetett katonai csapással.

Az akció végrehajtása

Az akciót az izraeli légierő a különleges erők támogatásával hajtotta végre.

A szír légtérbe történő belépés a Földközi-tenger irányából, Szíria északnyugati részén választották ki, ami természetes, hiszen itt lehetőség van a nemzetközi légtér használatára, valamint ezen a területen leggyengébb a szír légvédelem. Egyes források szerint az izraeli repülőgépek török légtérrel is használtak, sőt a póttartály török területen történő ledobása arra enged következtetni, hogy vagy megelőző óvatosságból, vagy pedig a szír légvédelem reagálása miatt csökkentettek a repülőgépek súlyán és biztosították a nagyobb manőverezési szabadságot. Egyes források szerint az izraeli különleges erők a célterület közelében tartózkodtak és segítették a rávezetést, ugyanakkor nyílt források ügynöki erők igénybevételét is említették. Az akció jelzésértékű lehet Irán számára is, hiszen izraeli vezetők többször említették, hogy minden lehetséges eszközzel meg fogják akadályozni az iráni atomprogram megvalósulását. **A térségben a légtérsértések szinte mindennaposak**, Izrael felhatalmazva érzi magát arra, hogy a Hezbollah részére érkező szállítmányokat ellenőrizze és a szervezet libanoni mozgását folyamatosan figyelemmel kísérrje. Figyelemre méltó, hogy 2006 nyarán, amikor az izraeli légierő figyelmeztetésként elrepült Bashar al Asszad szír elnök latakiai rezidenciája fölött, pontosan ugyanezt a helyet választotta a behatolásra. A szír légvédelem az ország déli és nyugati részére koncentrál, kiemelt figyelmet fordítva a ballisztikus rakétaállásokra és az izraeli légierő számára fontos célként jelentkező objektumokra. A tárgyalt esetben a szír légvédelem feltehetően érzékelte az ellenséges repülőgépek megjelenését, az azonban politikai döntés kérdése, hogy csak követik a behatoló gépet, rálőnek, vagy esetleg le is lövik azt. Szíria 2006-ban – Libanonban – a Hezbollah–izraeli háborús cselekmények során közelről követte az izraeli légierő tevékenységét, és a légvédelem korszerűsítése mellett döntött. A korszerűsítés elmaradásának számos oka van, amelyek közül a legnyomósabb, hogy Oroszországgal egy évtizede folytatnak tárgyalásokat az Sz–300 légvédelmi rendszer megvásárlásáról, de döntés még nem született. Segítheti a folyamatot, ha Oroszország visszatér a Földközi-tengerre és aktívan használja a tartuszi és a latakiai kikötőket, hiszen ez együtt jár a légvédelem megerősítésével is.

Két feltűnő sajátosságot azonban **ki kell emelni**. Elsőként megállapítható, hogy az izraeli légierő büntetlenül használhatja a szír légtérrel, mert ezt lehetővé teszi a gyenge szír légvédelem. A szóban forgó eset egyértelműen bizonyította, hogy az izraeli légierő különösebb akadály nélkül képes a szír légvédelmi rendszeren történő áthatolásra. A másik, talán az előbbinél is fontosabb sajátosság, hogy az eset rámutat a szír diplomácia nemzetközi megítélésére, elsősorban azért, mert Iránt támogatja. Tipikus szír reakció lett volna, ha a megtámadott ország azonnal az ENSZ BT-hez, az Európai Unióhoz, vagy az Arab Ligához fordul, kéri az Egyesült Államok segítségét, mozgósítja a Golán-fennsíkban lévő erőit és így tovább. Sajátos az is, hogy a szír vezetésnek négy napra volt szüksége ahhoz, hogy bejelentse a rakéták becsapódását, pedig erről nyilvánvalóan rendelkeztek adatokkal. A szír média arról írt, hogy öt, vagy ennél több repülőgép behatolását jelezték, ugyanakkor ismert, hogy az izraeli légierő felderítési célra egy géppárt alkalmaz. A szír államfő azzal a kijelentésével, hogy az izraeli légierő használaton kívüli katonai objektumot támadott meg, leértékelte az eseményt. Más szíriai források arról számoltak be, hogy a támadás célja egy mezőgazdasági kutatóintézet volt. Az információk visszatartásának

természetesen számos oka lehet, például vártak a megfelelő körülmény kialakulására. Ezt támasztja alá az is, hogy az esemény után néhány nappal szír vezetők levelet írtak az EU és az ENSZ illetékeseinek, kérve Izrael elítélését. Mohsa Bilal szír tájékoztatási miniszter az al-Dzsazíra televízióknak adott interjújában kijelentette, hogy „Szíria fenntartja magának a jogot a válaszcsepés típusának és eszközének megválasztására”. A Damaszkuszban akkreditált iráni nagykövetség pedig kijelentette, hogy Irán megad minden segítséget az izraeli agresszió megfékezésére. Szíria arab szomszédjai viszont igen mérsékelten foglaltak állást, ami alátámasztja, hogy az arab országok sem támogatnák egy atomfegyverrel rendelkező Szíriát. Törökország szintén visszafogottan nyilatkozott, egyedül Irán állt ki határozottan Szíria mellett, illetve Észak-Korea tiltakozott az izraeli támadás miatt. Észak-Korea régóta együttműködik Szíriával a ballisztikusrakéta-programban, de nukleáris reaktor építésében ez az első kooperációs jel. Egyes értékelések szerint Szíria a jongszoni öt megawattos erőmű reaktorának pontos mását kívánja megépíteni. Nem hagyható azonban figyelmen kívül az a tény sem, hogy Észak-Korea a hatoldalú tanácskozáson elfogadta az említett reaktor bezárását, ebben a helyzetben pedig nehezen tartom elképzelhetőnek, hogy az Egyesült Államok hozzájárulna, hogy Észak-Korea nukleáris technológiát adjon át Szíriának. Ugyanakkor nem zárható ki, hogy az eladás már évekkel ezelőtt megtörtént, a szállítást pedig ez év februárjában hajtották végre. Siegfried Hecker, a Los Alamos-i Nemzeti Laboratórium volt igazgatója szerint egy észak-koreai mintára építendő reaktorhoz három-hat évre lenne szükség.

Biztonságpolitikai megközelítésben a téma különösen aktuális az Észak-Koreával folytatott hatoldalú tanácskozások sikere szempontjából is, de az sem közömbös, hogy Bush elnök novemberre meghívta Szíriát az Annapolisban folyó közel-keleti béketárgyalásokra. Az Öböl-menti Együttműködési Tanácsa is a nukleáris erőművek térségbeli elterjesztése mellett foglalt állást, ezt azonban több megfigyelő az iráni atomprogram elleni fellépésként értékeli.

Az eseményre Izrael reagált a legkevésbé: a sajtónak megtiltották, hogy a történetekkel kapcsolatban bármilyen információt megjelentessen.

Összegzésképpen jogosan merül fel a kérdés: mi várható az események után? Az említett okok miatt nem valószínű, hogy a szírek provokálnák a zsidó államot. Nem hajtották végre csapatösszevonást a Golán-fennsíkon, ami azt jelzi, hogy nem akarnak katonai összecsapást. Szíria számára ma fontosabb – az elszigeteltségből való kitörés érdekében – az iraki közvetítési lehetőségek kihasználása a felkelők és az amerikai erők között, mint egy összetűzés provokálása Izraellel. Fontos számukra a libanoni pozíciók erősítése is. Szíria csak militáns szövetségeseire (Hezbollah, Hamasz, Palesztin Iszlám Dzsihád) számíthat, amelyek (jelenleg) saját belső problémáikkal vannak elfoglalva. Ugyanakkor a jelenlegi helyzet fontos eleme Irán, amely érdekelt az amerikai csapatok csökkentését követő vákuumban iraki helyzetének erősítésében. Az események azonban arra készíthetnek a szír vezetést, hogy erősítse az ország légtérének védelmét, hiszen a tapasztalatok birtokában Izrael képes bármikor csapást mérni az általa kiválasztott objektumra. Izraelnek sem áll érdekében, hogy a kisebbségben uralkodó alawita Asszad klán helyett esetleg más iszlám kötődésű körök kerüljenek hatalomra. A nyilatkozatok ellenére tehát **nem valószínű, hogy a két ország között katonai konfrontáció alakul ki.**

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Stratfor: *Israel, Syria: A Few Clues, But More Questions*. Sept. 11. 2007
- Stratfor: *Israel–Syria: Rethoric and Air Incursions*. Sept. 6. 2007.
- International Herald Tribune, October 13. 2007.
- Reuters, October 2. 2007.

Forrás: Stratfor, 2007. szeptember 11.

AMACZI VIKTOR MK. ALEZREDES

ÚJ HÍRSZERZÉSI MÚZEUM AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

A Nemzetközi Kémmúzeum a közelmúltban nyitotta meg kapuit az Egyesült Államok fővárosában, Washingtonban, a Kínai Városrész közelében. A helyszín pikantériája, hogy a múzeumi épületegyüttes egyike az Egyesült Államok Kommunista Pártja székházának adott helyet a 1940-es években.

A megnyitót hatalmas érdeklődés kísérte, már csak azért is, mert az eredeti megnyitási határidőhöz képest késve történt meg. A szervezők körültekintő magatartását dicséri az a tény, hogy az épület mellett még napokkal később is tájékoztató táblákat helyeztek el a türelmesen álló sorok mentén az adott ponttól számított várakozási időről.

A Múzeum tanácsadó testületébe több hajdani felderítőt hívtak meg. Többek közt William Webster, a CIA és az FBI egykori főnöke, illetve Oleg Kalugin nyugalmazott KGB-tábornok voltak azok, akik segítettek összegyűjteni a több mint 1000, kémkedéshez használatos eszközt az Egyesült Államokból és más országokból, jelesül Angliából, a korabeli NDK-ból és Szovjetunióból. Ezek közül mintegy 600 példány szerepel most a kiállítási helyiségekben.

A szervezők szerint ez az első olyan nyilvános múzeum az Egyesült Államokban, amelyet kizárólag a hírszerzés kényes témakörének szenteltek. A Múzeum igazgatója kifejtette, hogy a kémkedés egyidős az emberiség történetével. Az intézmény ennek megfelelően átfogó képet nyújt a hírszerzésről a bibliai időkig visszatekintve, amikor is Mózes 12 izraelitát jelölt ki, hogy kémleljék ki Kánaán földjét, amit az Isten nekik ígért.

A látogató a múzeum fogadósztóján videó és monitorok segítségével áttekintést kap a kiállított tárgyakról, a kiállításon bemutatott személyekről és történetekről. Az előcsarnokból felvonóval lehet a kiállítás kezdetét jelentő terembe jutni, amely a „BEVEZETÉS A HÍRSZERZÉSBE” nevet kapta. A vitrinekben valódi és hamisított pénzek, okmányok találhatók. A falakon tapétaként felnagyítva hasonló jellegű dokumentumok útlevelek, igazolványok láthatók, köztük néhány magyar vonatkozású is.

A „FEDÉSEK ÉS LEGENDÁK” nevet viselő teremben egy rövidfilm tekinthető meg, amelynek láttán felmerül a kérdés, hogy vajon mi motiválhatja a hírszerzés szereplőit? Hazaszeretet, pénz, vagy valamilyen kényszerű kompromisszum? A teremben a hírszerzők által jellemzően használt fedőokmányok, tárgyak, illetve a valóságban megtörtént esetek leírásai is láthatók, míg egy audiovizuális bemutató részletezi a fedés elsajátításának, illetve a fedettség megtartásának fontosságát. Egy érintős képernyő segítségével a vendégek feladatot kapnak egy fedett identitás adoptálására, a speciális részletek memorizálására. Így első kézből tapasztalhatják meg a fedett személyazonosság megtartásának nehézségeit.

A harmadik rész „A KÉMEK ISKOLÁJA” nevet kapta. Mit jelent hírszerzőnek lenni, milyen különleges kiképzésen kell átesni? Hogyan toborozzák a felderítőket, hogyan képezik ki őket, és szakterületük ismereteiből milyen ellenőrző vizsgákat kell tenniük? Több mint 200, kémkedéshez használt eszközt, fegyvert, lehallgató készüléket, kamerát, járműveket találhatunk itt. A teremben felállított interaktív eszközök segítségével a látogató meggyőződhet a saját megfigyelő és analízáló képességéről, ideértve a veszély értékelését, az általános megfigyelést, a hangmegfigyelést és azonosítást, illetve a rejtve készített fényképek értékelését, azonosítását. Számos kiállítási tárgy látható itt, többek között a cseh gyártmányú „falon keresztül működő” fényképezőgép, a bajorországi Tutzinban gyártott Steineck karóra-fényképezőgép, az NDK-s titkosírást detektáló készlet, vagy a KGB által alkalmazott nyakabátgombba épített fényképezőgép.

„A TÖRTÉNELEM TITKOS TÖRTÉNETE” című részben a kiállítás végigköveti a hírszerzés fontosabb mozzanatait. Könyvek, grafikai reprodukciók és egykorú tárgyak mutatják be, hogy a vörös terror intézményesítette a kémkedést a Szovjetunió korai éveiben. Léggömbök, madarak, harctéri ösvények jelzik a felderítés technikájának fejlődését. Egy rész bemutatja a nők szerepét a hírszerzésben, kiemelve az olyan legendás alakokat, mint Mata Hari, de a kevésbé ismert, ugyanakkor sikeresebb nő hírszerzők történeteit is láthatjuk. Minden gyanún felül álló személyekről gyakran derült ki, hogy valójában sikeres hírszerzők voltak. Megismerkedhetünk a mesterkémekekkel, Mózes idejétől kezdve Washingtonon és Richelieun keresztül a Sztálinnal fémjelzett időkig. Bizonyosságot ad a kiállítási rész arról, hogy mennyire fontos a vezető számára a hírszerző szervezetek által szolgáltatott információ. Természetesen számtalan eszközt is bemutatnak, különösen figyelemreméltó a hírszerzési célú fényképezés fejlődése. A magyar látogató találkozhat Redl Alfréd magyar születésű, egykori K.u.K. ezredes nevével is, akinek kémkedési ügye annak idején bejárta a világsajtót.

Az ötödik résznek „A KÉMEK KÖZTÜNK VANNAK” címet adták. Ez a rész foglalkozik a második világháború idején folytatott hírszerzés történetével. Bemutatja a kódolás és kódfejtés párharcait a háború során, láthatjuk a német Enigma rejtjelző berendezést is. Bemutatja a kiállítási rész a navajo indián kódbeszélők tevékenységét is, akik anyanyelvüket használva, mintegy megfejthetetlen kódnnyelven adták tovább az információkat a Csendes-óceán térségében. Megtekinthetjük a Pearl Harbor-i japán támadást előrejelző hírszerzési adatok téves értelmezésével, amely miatt a katonai vezetés nem számított a bekövetkező eseményekre. Megismerkedhetünk a világháború során alkalmazott dezinformáció módszereivel, illetve láthatjuk a francia ellenállók által alkalmazott szabotázs- és felforgató módszerek képi és tárgyi emlékeit. Kitérnek a részletek a Normandiai Partraszállás előkészítése során folytatott megtévesztő műveletekre is, amelyeknek nagy részük volt a hadművelet sikerében. Ugyancsak itt láthatjuk a 20. század legnagyobb titkát, az atombomba készítését és azt is, hogy hogyan árulták el ezt a titkot. A kiállítási rész bemutatja továbbá a híres énekes Josephine Baker szerepét, aki aktív tagja volt a francia ellenállásnak. Marlene Dietrich is látható, akinek népszerű dalait lemezre vették a háború alatt az OSS (Office of Strategic Services, az USA korabeli felderítő szolgálata) számára, és a német katonáknak játszották rádión (Lili Marlen). Láthatjuk Julia Child tevékenységét, aki titkos anyagokat juttatott el a háború alatt az OSS-nek.

A „KÉMEK HARCA” címet viseli a hidegháborús időszakának hírszerzését bemutató rész. A második világháború utáni Berlint, mint a kémek városát mutatja be a kiállítás, ahol mind a CIA, mind a brit hírszerzés nagy erővel dolgozott. Dokumentumokat láthatunk a hírhedt Stasiról, amely a világ leghatékonyabb és legszerteágazóbb belbiztonsági szolgálata volt. Az egykori legenda szerint még a férjet is a feleség utáni kémkedésre készítette. Felépítették annak az alagútnak egy szakaszát, amelyet eredetileg azért hoztak létre Berlinben, hogy a szovjet hírközlő vonalakat le tudják hallgatni a szovjet parancsnokság és Moszkva közti hírváltás során.

A „FELDERÍTÉS A LEVEGŐBŐL” című részben nyomon lehet követni a technikai hírszerzés ugrásszerű fejlődését, a légi felderítés eszközeinek kialakulását, illetve az űrtechnikai felderítő eszközök alkalmazásba vételét. Nagy szerepet kaptak a miniatürizált elektronikai alkatrészek is (mikroszámítógépek), amelyek segítségével forradalmi változáson mentek keresztül a megfigyelés és követés lehetőségei. A kiállítási rész bemutatja a hidegháborús időszak egyes fiktív eseményeinek megjelenését a populáris kultúra egyes területein, főleg játékfilmekben.

„A 20. SZÁZAD KÉMHÁBORÚJA” rész néhány hírhedt kém valós történetével fejeződik be, ide sorolható Aldrich Ames, John Walker, Anthony Blunt és Robert Philip Hanssen.

A hetedik rész „A 21. SZÁZAD” nevet viseli, amely napjaink feladataival foglalkozik.

A Múzeum gyűjteménye közül néhány darabot feltétlenül meg kell említeni.

A „Halál csókjá”-nak nevezett egylövetű, ajakrúzs-küllemű fegyvert a KGB fejlesztette ki az 1960-as években és használta is a hidegháború során. Az ajakrúzs-tubusban lévő 4,5 mm-es lőfegyvert könnyen el lehetett rejtteni egy női kézitáskában. Az ajakrúzs-fegyvert először Nyugat-Berlinben, határátlépéskor azonosították.

A kabátgombba épített fényképezőgép szintén a KGB eszköze volt az 1970-es évektől kezdve. A kabátgomb mögött elhelyezett lencse nagyon hatékonynak bizonyult. A fényképezőgépet a kabát zsebéből lehetett működtetni, vékony vezeték segítségével. Ez a rendszer olyan tökéletes volt, hogy szinte napjainkig használják.

A fatuskónak álcázott megfigyelő-berendezést a CIA rendszeresítette az 1970-es évek elején. A fényelemmel működő berendezést a szovjet katonai támaszpontok közelében a fák közé rejtették el, így rögzítették a titkos szovjet rádióadásokat. A berendezés egy műhold indítójelére kisugározta az általa összegyűjtött adatokat.

A Steineck ABC-karórába rejtett fényképezőgépet az NSZK-ban fejlesztették ki. Ez az okosan álcázott fényképezőgép lehetővé tette az alkalmazó számára, hogy nappali időszakban fényképfelvételeket készítsen, olyan mozdulattal, mintha az óráját nézné. A berendezés belsejében egy forgódobban nyolc felvételre elegendő film volt. A 2,5/12,5 lencsével és 1/125 s zársebességgel működő miniatűr gépben 6 mm-es filmet használtak.

A Nemzetközi Kémmúzeumban látható néhány kuriózum

Az Enigma titkosítóberendezést Németország fejlesztette ki még a háború előtt. A Szövetséges csapatok számára az Enigma kódrendszerének feltörése a háború győzedelmes befejezésének egyik döntő tényezője volt. Az elektromechanikus elven működő titkosítóeszköz prototípusát még 1923-ban dolgozták ki, amely képes volt üzeneteket kódolni és dekódolni. A németek a háború alatt folyamatosan tökéletesítették a berendezést. (A Wehrmacht, a Kriegsmarine és a Luftwaffe számára egymástól eltérő felépítésű készülékeket fejlesztettek ki.)

Az M-209 típusú titkosítóberendezést az amerikai hadsereg széleskörűen alkalmazta a második világháború időszakában. A jól megszerkesztett berendezést kiválóan lehetett alkalmazni tábori körülmények közepette. A hadműveleti információkat az M-209 forgó részével titkosították, amely ötös jelcsoportokat nyomtatott ki papírra. Ezt az üzenetet rádióan továbbították, és az ellenállomáson a másik M-209 megfejtette az üzenetet.

Az 1960-as években a KGB fejlesztette ki a cipősarokba épített rádióadót. Az adóberendezés, a mikrofon és a feszültségforrás egy cipő sarkába volt beépítve. A cipő viselője így egy mozgó rádióállomássá vált, amely minden beszélgetést közvetített egy, a közelben lévő megfigyelőpont számára.

Látható a KGB által készített fényképgyűjtemény néhány kockája is, Gary Powersről és repülőgépének roncsairól. Powers U-2 típusú repülőgépét 1960. május 1-jén a szovjet légvédelem lelőtte, miközben fontos rakétatámaszpontokat fényképezett. Powersnek sikerült ejtőernyővel földet érnie, majd fogságba került és kémkedés miatt elítélték. Később egy KGB-s tiszttel kicserélték.

A kiállítás érdekes darabja volt az 1964-ből származó Aston Martin DB5, vagyis a Bond autó, amely először a „*Goldfinger*” című filmben látott napvilágot. A „szuperkém” fantasztikus autója számos mesés megoldással volt ellátva. Beépített géppuskák, fűrészelő kerékabroncsok, golyóálló szélvédő, forgó rendszámablak, katapultülések stb. A múzeumi anyag tanúsága szerint az autó nemcsak a közönség csodálatát nyerte el, de ötleteket adott a hivatásos hírszerzőknek is.

Egy másik kiállított gépkocsi inkább csak a volt szocialista blokk országaiból jött látogató számára nyújtott megdöbbentő élményt. Egy különleges módon átalakított „Trabant” személygépkocsit láthattunk metszetben, amelynek a motorterében egy nagyon kis rejtékhelyet alakítottak ki tiltott határátlépés céljából.

Összességében a múzeum anyaga izgalmas, érdekes képet fest a hírszerzés történetéről. Fellebbenti a fátylat a szakmát övező mítoszokról, miközben megismerteti a látogatót a hírszerző munka jelentőségével és az ellenérdekelt kémtevékenység által okozott károkkal, biztonsági kockázatokkal.

E SZÁMUNK TARTALMA*

SZEDLACSEK RÓBERT MK. EZREDES

A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE

A Magyar Tudomány Ünnepeéről – azt megelőzően a Magyar Tudomány Napjáról – minden év november 3-án emlékezik meg a tudóstársadalom, a tudományszervezéssel foglalkozók, továbbá mindazok, akik a kapcsolódó szakterületeken végzik munkájukat.

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa az idén is megemlékezett e jeles napról. Az évzáró ülésen a szerzőnek jutott a megtiszteltetés, hogy előadhatta az erre az alkalomra készült méltató beszédét. A Tisztelt Olvasóhoz most csak a megemlékezés néhány gondolatát juttatjuk el, azt teljes egészében a 2008/1. számban jelentetjük meg.

DR. NAGY LÁSZLÓ MK. EZREDES

A NATO ÉS OROSZORSZÁG EGY ALAKULÓ BIZTONSÁGPOLITIKAI RENDSZERBEN

A szerző – aki a Magyar Hadtudományi Társaság elnöke és a ZMNE egyetemi docense – rendszeresen publikál a Felderítő Szemlében. Ebben a tanulmányában is „folyamatosan aktuális” témáról fejt ki véleményét.

Az írás igen jól megalapozott bevezetőjében felvázolja azt a kiindulópályát, amelybe a világ került a kétpólusú világrend megszűnésével, s minden érintettnek – köztük a NATO-nak és a Szovjetunió „örökébe lépett” Oroszországnak is – meg kellett, illetve meg kell találnia saját helyét és szerepét egy jelenleg is formálódó biztonságpolitikai rendszerben.

A szerző személyesen átélt tapasztalatai birtokában vezeti végig a Tisztelt Olvasót az elmúlt évtizedek történésein és azok biztonságpolitikai kihatásain, vonzatain. Az új „világrend” folyamatosan új helyzeteket indukál, s emiatt sem könnyű „szalonképesen” alkalmazkodni a világban végbemenő folyamatokhoz.

Tény, hogy Oroszország gazdasági talpraállása alapul szolgál(hat) a „birodalmi érzések” újrászületéséhez, s erre alapoz a hivatalos politikai irányvonal is. Ezért nem véletlen, hogy Oroszország minden lehetséges módon részt vállal a nemzetközi folyamatokban, legyen szó a G8-csoportról, a terrorizmus elleni fellépésről, békefenntartó küldetésről, vagy más fontos kihatású ügyekről.

---

* A recenziókat Vass Jenő ezredes, a Felderítő Szemle felelős szerkesztője készítette, a „Lektorai vélemény”-ek tartalmának felhasználásával.

Az angol nyelvű fordítás Szabó Mihály ezredes munkája. Szaklektor: Lakatos Zsolt alezredes.

CONTENTS*

COLONEL ENG. RÓBERT SZEDLACSEK

THE FEAST OF THE HUNGARIAN SCIENCE

The Feast of the Hungarian Science – previously named as the Day of the Hungarian Science – was commemorated every year on 3 November by the academic community and research organizers as well as by those who pursue their activities in the special fields connected with the academic work.

Also this year, the Academic Committee of the Hungarian Military Intelligence Office has commemorated the eminent day. At the Committee's breaking-up ceremony, it was Col. Szedlacsek who had the honour to deliver a speech worthy of this prominent occasion. We outline here only some thoughts from his speech that will be published, in its entirety, in the Intelligence Review no. 2008/1.

COLONEL ENG. LÁSZLÓ NAGY, PhD

NATO AND RUSSIA IN AN EMERGING SECURITY POLICY SYSTEM

The author – who is the Chairman of the Hungarian Association of Military Science and a Docent of the National Defence University (ZMNE) – regularly writes for the Intelligence Review. He makes us known his opinion about a “continuously actual” topic also on this occasion.

He outlines – in the study's well-founded introduction – the initial situation into which the world got, after the end of the bipolar world order. At that time, all the parties concerned – among them NATO and Russia (“the heir general” of the Soviet Union) had to search for their own place and role in a new security policy system, which is under continuous transformation also today.

The author, being in possession of his personal experiences, shows the Honoured Reader through the last decades' events and their security policy impacts. The new world order has been continuously generating new and new situations, therefore it is not easy for any country or international organisation to “properly and decently” adapt itself to the processes that have been taking place in the world.

It is a fact that the Russian economic rehabilitation can serve (or serves) as a basis for the revival of “imperial ambitions”, as well as for the pointing out of a new political direction. Therefore, it is not accidental that Russia does its best to take – in all possible ways – a significant share in the world processes, ranging from the G8 or the anti-terrorist activities to the peacekeeping missions and other internationally important events.

---

* The recessions have been prepared by Col. (Ret.) Jenő Vass, responsible redactor of the Review, by making use of the advisers' assessments.
The English translation has been made by Col. (Ret.) Mihály Szabó. Lector: Lt.-Col. Zsolt Lakatos.

Az írás második részét a Felderítő Szemle 2008/1. számában jelentetjük meg, de már ez az első rész is nagyon érdekes, figyelemfelkeltő okfejtéseket tartalmaz, ezért mindenkinek ajánljuk, akit érdekelnek napjaink történései.

FORGÁCS BALÁZS – PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY EZREDES

A GEOPOLITIKAI–GEOSTRATÉGIAI ELEMZÉSRŐL

A szerzők a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen folytatnak tudományos kutatásokat. Szternák ezredes egyetemi tanár, aki a kezdetek óta rendszeresen jelentkezik írásaival, megfontolásra érdemes gondolataival a Felderítő Szemlében, ifjú kollégája pedig az egyetem doktorandusz hallgatója.

Gondolatébresztő írásukban egy minden eddigitől eltérő, merőben újszerű megvilágításba helyezik a geopolitikai és a geostratégiai elemzés szerepét, különös tekintettel a megváltozott biztonságpolitikai környezetnek történő megfelelésre. Kísérletet tesznek azoknak a legfontosabb kérdéseknek a megfogalmazására, amelyekre egy ilyen elemzésnek okvetlenül választ kell adnia, s eközben utalnak arra is, hogy az elemző munka hasznos módszere lehet a tudományos igényrel folytatott vizsgálat.

Az írásban a szerzők vázolják az Amerikai Egyesült Államok, az Oroszországi Föderáció, a Kínai Népköztársaság és az Európai Unió – azon belül a Magyar Köztársaság – geopolitikai és geostratégiai helyzetének jellemzőit. Következtetések helytállóak és jól segítik a tudományos kutatók, az egyetemi oktatásban részt vevők, valamint a politikai elemzők gondolkodását, a témakör alkotó kibontását.

A tanulmányt mindenkinek ajánljuk, aki érdeklődik napjaink eseményeinek összefüggései, valamint a jövő lehetséges történései és azok szereplői iránt.

DR. KIS-BENEDEK JÓZSEF EZREDES

AZ IZRAELI–SZÍR VISZONY A 2007. SZEPTEMBER 6-AI IZRAELI KATONAI AKCIÓ TÜKRÉBEN

A szerző ismert Közel-Kelet kutató és az arab–izraeli viszonyok elismert szakértője. Cikkében bemutatja, hogyan formálódtak az izraeli–szír kapcsolatok az elmúlt fél évszázadban, kiemelve azokat az eseményeket, amelyek jelentősebb hatást gyakoroltak azok alakulására. Elemzi a jelenlegi szíriai vezetés külpolitikáját, külön is kitér a fontosabb partnerekkel – elsősorban Iránnal – kiépült kapcsolatokra és a kialakult érdekviszonyokra.

A 2007. szeptember 6-án végrehajtott izraeli katonai akció az évtizedek óta tartó folyamat egy legutóbbi, jelentős hatással bíró eseménye. Az érintettek felemás magatartásának megnyilvánulásait elemezve bemutatja azokat az okokat és tényezőket, amelyek miatt egyik fél sem hozta nyilvánosságra az izraeli akció valós céljait, és természetesen ismerteti annak nemzetközi megítélését is.

We intend to publish the study's second part in the Intelligence Review no. 2008/1. However, also this first part is containing very exciting and remarkable issues, therefore it is interesting for those who like to read about the current happenings.

BALÁZS FORGÁCS – COLONEL GYÖRGY SZTERNÁK, PhD

GEOPOLITICAL AND GEOSTRATEGICAL ANALYSIS

The authors pursue their research work at the Zrínyi Miklós National Defence University. Col. Szternák has been – from the very beginning – publishing his constructive thoughts in the Intelligence Review, while his young colleague is a PhD candidate at the university.

In their thought-provoking writing, they throw a very unusual and completely new light upon the role of geopolitical and geostrategical analysis, with special regard to the changed security policy environment. They try to formulate the most important questions to which the above analyses have to answer (by all means), and in the meantime they explain that the careful, scholarly examination can prove to be a very useful method of any analysing work.

The authors give a general picture of the geopolitical and geostrategical features characterizing the USA, the Russian Federation, the People's Republic of China and the EU, including Hungary. Their conclusions are correct and help the researchers and the political analysts as well as the university professors to creatively approach and elaborate this topic.

We recommend the article to everybody who is interested to read about the connections among current events, as well as about the future possible happenings and their participants.

COLONEL JÓZSEF KIS-BENEDEK, PhD

**ISRAELI–SYRIAN RELATIONS AFTER THE ISRAELI
MILITARY OPERATION ON 6 SEPTEMBER 2007**

The author is a well-known expert in Middle East and Arab-Israeli issues. He describes the Israeli–Syrian related developments of the last semi-centennial period, highlighting the events that exercised major effect on the evolvement of the two countries' relations. He evaluates the actual foreign policy of Syria, with special emphasis on the ties and common interests with its most important partners, first of all, with Iran.

The Israeli military operation carried out on 6 September 2007 represented one of the latest elements of a process that has been dragging on for decades. Analysing the dissimilar attitudes of the parties concerned, Col. Kis-Benedek assesses those factors and considerations that induced the parties not to allow the real aims of the Israeli operation to come out into open, and he naturally exposes also the international judgement of this operation.

A cikket elsősorban a témával foglalkozó szakértőknek ajánljuk, de forrás értékű munka a doktorandusz hallgatók és az egyetemen tanulók számára. Ajánljuk a közel-keleti eseményeket figyelemmel követőknek is.

KIS J. ERVIN MK. ŐRNAGY

**AZ 1967. ÉVI ARAB–IZRAELI HÁBORÚ
LÉGVÉDELMI ÉS REPÜLŐ VONATKOZÁSAI
EGY FELDERÍTŐ SZEMSZÖGÉBŐL**

A szerző a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktorandusz hallgatója, aki a tanulmányt választott témaköre kutatási eredményeit felhasználva készítette el, több más, hasonló témájú tanulmánnyal együtt.

A Szerkesztőbizottság úgy gondolta, hogy az írás egy négy évtizeddel ezelőtt lezajlott, történelmileg jelentős eseményt dolgoz fel, amelynek következményei napjainkig meghatározó módon változtatták meg a térség erőviszonyait. Ezért a téma már önmagában is érdekes, ugyanakkor a korabeli felderítő és hírszerző jelentések tartalmának közreadásával még érdekfeszítőbbé vált a történet. Az írásból kiderül, hogy az izraeli felderítés döntő szerepet játszott az események alakulásában és a számukra kedvező végkifejletben.

A tanulmányt elsősorban a témával foglalkozó szakembereknek ajánljuk, de érdekes és értékes információkhoz juthatnak a Tisztelt Olvasók is.

AMACZI VIKTOR MK. ALEZREDES

ÚJ HÍRSZERZÉSI MÚZEUM AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

A hírszerzés az egyik legősibb mesterség a világon, de nem igazán ismert, hogy ennek a tevékenységnek múzeumot szántak volna. A közelmúltban aztán ez is bekövetkezett. Washingtonban megnyitotta kapuit a Nemzetközi Kémmúzeumnak nevezett intézmény. Ez a legelső olyan nyilvános múzeum, amelyet kizárólag a hírszerzés/kémkedés kényes témaköreinek szenteltek.

Az oda látogató a múzeum fogadósintjén videók és monitorok segítségével áttekintést kap a kiállított tárgyakról, a bemutatott személyekről és történetekről. A teljes kiállítást hét nagy részre osztották, s az egyes részeken belül bárki elmélyedhet a tartalomban.

A múzeum anyaga összességében izgalmas, érdekes képet fest a hírszerzés/kémkedés történetéről. Fellebbenti a fátylat a szakmát övező mítoszokról, miközben a látogató megismerkedhet a hírszerző munka jelentőségével és az ellenérdekelt kémtevékenység által okozott károkkal, biztonsági kockázatokkal.

A cikket kuriózum jellege miatt ajánljuk a Tisztelt Olvasó figyelmébe, mint hasznos és érdekes olvasmányt.

We recommend the article above all to experts, but it can be very useful as a work of reference for university students and PhD-candidates as well. We offer the writing also to those who like to follow with attention the Middle East political processes.

MAJOR ENG. ERVIN J. KISS

**ANTI-AIRCRAFT AND AIR ACTIVITY
OF THE 1967 ARAB-ISRAELI WAR,
FROM AN INTELLIGENCE OFFICER'S POINT OF VIEW**

The author is a PhD candidate at the Zrínyi Miklós National Defence University. He prepared this study by making use of several relevant literatures and the results he achieved during the research work pursued in his chosen PhD subject.

The Editorial Board was of the opinion that the article analysed such a historically important event that has largely altered the regional power relations. Therefore, the topic itself is interesting, and becomes more exciting because it contains the essence of some contemporary intelligence and reconnaissance reports as well. The writing has duly highlighted that the Israeli intelligence played a determinative role in planning the combat and in contributing to its successful “end game”.

We recommend the article mainly to experts, but also the Honoured Readers can obtain interesting and valuable information if they read it.

LIEUTENANT-COLONEL ENG. VIKTOR AMACZI

NEW INTELLIGENCE MUSEUM IN USA

Intelligence is one of the most ancient professions in the world, but it is quite unusual to see that this profession deserved a museum. Yet, this has recently happened. In Washington, there has been opened to the public an institute, under the name of International Spy-Museum. This is the first public museum that has been exclusively dedicated to the hot-potato issue of intelligence/espionage.

The visitor arriving at the reception hall can get a brief survey – with the help of videos and monitors – of the exhibits, persons and stories related to espionage. The exhibition as a whole is divided into seven large parts, thus, if the visitor wishes, can immerse himself in the content of each part.

All the exhibited material can offer an exciting and interesting picture about the history of intelligence and espionage. It raises the veil from the myths on this profession, while the visitor can get acquainted with the intelligence's significance as well as with the damage and security risks caused by the counter-espionage.

Due to its rarity nature, the article provides a delightful reading to all the Honoured Readers.

DR. SZILVÁGYI TIBOR MK. ÖRNAGY

**AZ ALBÁN KÉRDÉS BIZTONSÁGI KOCKÁZATAI
ÉS MEGOLDÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI – III.**

A szerző „*Summa cum laude*” minősítéssel 2005 őszén megvédett doktori értekezésének első része a Felderítő Szemle 2007/2., második része pedig a 2007/3. számában jelent meg.

A harmadik, befejező részben a szerző az albán kérdés lehetséges megoldási változatait taglalja. Úgy véli, hogy a megoldás kulcsa Koszovó sorsának rendezése. Bár nem láthatott a jövőbe – azaz hogy mi történik napjainkban és az elkövetkezendő időben –, mégis jó érzékkel tapintott rá a lényegre, miszerint „*A koszovói folyamatok a függetlenség irányába mutatnak (...) nemzetközi közreműködéssel kidolgozták Koszovó jövőbeni alkotmányos rendszerét, amely hosszabb távon egy független állam létét vetíti előre*”. Ugyanakkor kifejti a számára szimpatikusabb megoldás lényegét is, mint írja: „*Az albán kérdés átfogó elemzésével arra a következtetésre jutottam, hogy ... problémák legésszerűbb hosszú távú megoldásának az EU kapujának nyitva tartása tűnik.*”

A disszertáció befejező gondolatai között olvashatjuk a szerző összegezett következtetéseit, az általa felmutatott új tudományos eredményeket és az értekezés felhasználhatóságára vonatkozó javaslatait. Forrás értékűnek tekinthetjük a felhasznált irodalom, valamint a szerző saját publikációinak jegyzékét, amelyeket a továbbiakban bárki hasznosíthat.

A szerző doktori értekezése remekül hasznosítható az oktatásban, a téma további kutatásában, a napjainkban Koszovóban zajló események háttérének vizsgálatában és a folyamatok elemzésében.

JAGADICS PÉTER ALEZREDES

**ÉLES HARCFELADAT – BÉKÉBEN. MAGYAR FELDERÍTŐ
ALEGYSÉGEK CSEHSZLOVÁKIÁBAN, 1968-BAN**

A szerző régóta foglalkozik a Magyar Néphadsereg történetének kutatásával, a katonai felderítés témakörén belül a csapatfelderítéssel. Így bukkant rá egy csaknem negyven esztendővel ezelőtt íródott jelentésre, ami felkeltette érdeklődését, hiszen annak készítőjét szolgálatteljesítése kapcsán személyesen is jól ismerte.

Neiger Béla őrnagy 1968-ban az MN 8. gépkocsizó lövészhadosztály felderítő főnöke volt. A hadosztály kapta feladatul az akkori Csehszlovákia területén végrehajtandó katonai műveleteket, amikor a Varsói Szerződés kijelölt erői „segítséget nyújtottak a szocializmus vívmányainak megvédéséhez”.

A jelentésekből kitűnik, hogy a magyar katonai csoportosítás felderítő alegységei példaértékűen hajtották végre a kapott éles harcfeladatot. Ugyan ismerték a feladat politikai háttérű indíttatását, de függetlenül attól, a felderítő alegységek parancsnokai és katonái szakmailag kifogástalan és eredményes munkát végeztek, azzal együtt, hogy számos hiányosság hátráltatta tevékenységüket.

MAJOR ENG. TIBOR SZILVÁGYI, PhD

SECURITY POLICY RISKS INHERENT IN THE ALBANIAN QUESTION AND THE POSSIBILITIES TO SOLVE IT

The first part of the author's PhD dissertation – defended with “*Summa cum laude*” – was published in the Intelligence Review no. 2007/2., while its second part in no. 2007/3.

In the third, concluding part, Maj. SzilvÁgyi analyses the possible solutions to the Albanian issue. In his opinion, the key to solve the issue is the settlement of Kosovo's future. Although he certainly has no prophetic qualities – thus he could not see the present and future developments – yet he foresaw that: “*The Kosovo processes point towards independence (...) there has been elaborated – through international co-operation – Kosovo's future constitutional system, which anticipates, in the long term, the emergence of an independent state.*” At the same time, he sets forth in detail the following solution (that he finds the most attractive): “*By comprehensively analysing the Albanian question, I have come to the conclusion that ... the very long-term solution to the crisis consists in keeping open the gate toward EU membership.*”

The Honoured Readers can read, in the concluding part, his summarised conclusions, the new academic results he achieved and his recommendations on the utilization of his dissertation. The enclosed list of his own and other publications can be considered as information sources available to all readers.

The dissertation is a useful basic material for researchers, professors and students who wish to evaluate the Kosovo events and their background.

LIEUTENANT-COLONEL PÉTER JAGADICS

**LIVE MISSION IN PEACETIME–
HUNGARIAN RECONNAISSANCE SUB-UNITS
IN CZECHOSLOVAKIA, IN 1968**

The author has been dealing for a long time with the history of the Hungarian People's Army. During his activity of this kind, he found by fluke a nearly forty year-old report that drew his attention, since it was written by one of his old friends.

Major Béla Neiger served at that time as the reconnaissance chief of the Hungarian 8th Motorized Infantry Division. This division got the order to carry out military operations on the territory of Czechoslovakia, when the designated forces of the Warsaw Pact “rendered their help in safeguarding the achievements of socialism”.

The reports have clearly proved that the reconnaissance sub-units of the Hungarian task force carried out their mission in an exemplary manner. Although they were well aware of the mission's political nature, the commanders and soldiers of the reconnaissance sub-units performed – from the professional point of view – an excellent and successful job. They were able to do so despite the fact that there were many obstacles hindering their activity.

A tanulmányban közreadott jelentésekből visszatükröződik az adott korszak jellege, az akkori „kétpólusú világrend” hatása, a Nyugat reagálása a történetekre.

A szerző szándékosan nem fűz kommentárt az eredeti dokumentumokhoz, így az értékítélet a Tisztelt Olvasó privilégiuma marad. Záró gondolatai azonban megfontolásra érdemesek, ezért hasznosítását elsősorban a műveleti felderítéssel foglalkozóknak ajánljuk, de minden érdeklődő számára hasznos olvasmány.

KUTIKA KÁROLY ALEZREDES –
DR. MAGYAR ISTVÁN DANDÁRTÁBORNOK

**LÉGIHÍD BERLINBE –
EGY AMERIKAI TÁBORNOK EMLÉKEIBŐL – II.**

A két jól felkészült és igazán szakértő szerző munkájának második részében megismerhetjük a légihíd „beüzemelésének” és folyamatos működtetésének mindennapos folyamatát: a feladatokat, azok végrehajtásának körülményeit, a segítő és akadályozó tényezőket, a pilótaszemélyzet és a háttér- (ma logisztikai) biztosítást végző személyi állomány hangulatát és más fontos történéseket.

Szinte megelevenednek előttünk a repülőgépek, az emberek és a körülmények – mintha egy időutazás résztvevői lennénk. Mindezt a szerzők úgy érték el, hogy ragaszkodtak a történelmi hűséghez, a pontos szakmai terminológiához, a hitelesség biztosítékául pedig azok a Háttér-információk szolgálnak, amelyeket az írás-fordítás egy-egy fejezetéhez fűztek. Érdekesekek és értékesek a „beleélést” elősegítő képek és térképek, amelyeket a Tisztelt Olvasó figyelmébe ajánlanak.

Az írás harmadik, befejező részét a Felderítő Szemle soron következő számában jelentetjük meg.

TORMA BÉLA EZREDES

**HONFOGLALÓ ŐSEINK KATONADIPLOMÁCIÁJA,
KÜLKAPCSOLATAI ÉS SZÖVETSÉGEI**

A szerző évek óta kutatja a honfoglaló őseinkkel kapcsolatos, a levéltárak mélyén fellelhető és hozzáférhető dokumentumokat. Legújabb tanulmányában a Kárpát-medencében már meghatározó szerepet betöltő magyarság külkapcsolatainak és szövetségeinek alakulását, azon belül katonadiplomáciai lépéseit elemzi és értékeli.

Korábbi cikkeihez, munkáihoz hasonlóan kellő körültekintéssel és alaposítással, kifejezetten a katonai felderítés szemszögéből megközelítve veszi górcső alá a korabeli eseményeket és azok mozgatórugóit. Rendkívül szemléletesen jellemzi a korabeli frank–bizánci, bizánci–bolgár, frank–bolgár, bizánci–magyar és frank (bajor)–morva viszony alakulását. Az írás egyik legérdekesebb része annak bemutatása, hogy milyen szerepet vállalt Gábrriel követ a bizánci császár és a türkök (magyarok) közötti egyezség előkészítésében, amellyel a besenyők elleni lehetséges hadműveletet készítették elő.

The reports presented in the study reflect the nature of that era, “the bipolar world order” and the Western reaction to the invasion.

The author deliberately avoids making comments on the original documents, so the value-judgement remains the Honoured Reader’s privilege. Lt. Col. Jagadics’s summing-up is worthy of consideration, therefore we recommend it to those who deal with operational reconnaissance. However, the study constitutes an interesting writing to all readers as well.

LIEUTENANT-COLONEL KÁROLY KUTIKA –
BRIGADIER-GENERAL ISTVÁN MAGYAR, PhD

**AIRLIFT TO BERLIN –
MEMOIRS OF AN AMERICAN GENERAL**

The second part of a study prepared by two prominent experts describes the “running in” and the continuous operation of the Berlin Airlift: the relevant tasks, their fulfilment, the helping and hindering factors, the morale of the pilots and the logistical personnel as well as other happenings.

The aircraft, the personnel and their activities come nearly to life again; the reader feels as if he were a participant of a time-journey. The authors could create this feeling by keeping themselves to historical fidelity and exact terminology. They were able of ensuring authenticity by attaching background information to each chapter in the memoirs. The pictures and maps that help generating in the Honoured Reader some kind of empathy are valuable and interesting.

The last, third part of the article will be published in the next Intelligence Review.

COLONEL BÉLA TORMA

**MILITARY DIPLOMACY, FOREIGN RELATIONS
AND ALLIES OF OUR FOREFATHERS**

The author has been for years searching for documents accumulated in archives. In this latest article, he analyses and assesses the foreign relations and alliances, including military diplomacy, of the Hungarians having at that time a determinant role in the Carpathian Basin.

Similarly to his former writings, he examines – with due circumspection and thoroughness – explicitly from the standpoint of reconnaissance – the contemporary events and their driving forces behind them. He vividly characterizes the Frank–Byzantine, Byzantine–Bulgarian, Frank–Bulgarian, Byzantine–Hungarian and Frank (Bavarian)–Moravian relations. One of the most valuable parts of his study is the story of Envoy Gabriel, who assumed the role of mediator between the Byzantine Emperor and the Turks (Hungarians), whose agreement paved the way for preparing a possible military operation against the Pechenegs.

A Felderítő Szemle terjedelmi korlátait szem előtt tartva, az írás második részét következő számunkban adjuk közre, de a témakör iránt érdeklődők számára már az első rész is élvezetes olvasmány.

SZILÁGYI GERGELYNÉ KÖZALKALMAZOTT

**AZ MK KFH SZAKKÖNYVTÁR
2007-BEN BESZERZETT ÚJDONSÁGAI**

A szerző rendszeresen jelentkezik a Felderítő Szemle olvasóinak szóló tájékoztató írásával, amelyből kitűnik, hogy az MK KFH vezetése és Tudományos Tanácsa figyelemmel kíséri a Szakkönyvtár – mint fő kutatóhelyi alap – könyv-állományának gyarapítását, amelyhez az egyre szűkösebb költségvetés mellett is biztosítják a pénzügyi fedezetet.

Az újabb könyvek beszerzése elsősorban a tudományos munkát és az elemző-értékelő tevékenységet szolgálja, de azok bárki érdeklődő számára jól segítik az események háttérének megértését, az eligazodást.

A szerző – mint a Szakkönyvtár vezetője – mindenkor szívesen ad tájékoztatást más kiadványokról is.

DR. SALLAI IMRE EZREDES

**TÁJÉKOZTATÓ A TUDOMÁNYOS TANÁCS
RENDEZVÉNYEIRŐL**

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (MK KFH) immár hatodik esztendeje újra tudományos kutatóhelyként is funkcionál, amelynek működtetője és koordinálója a Tudományos Tanács.

A közelmúltban két fontos rendezvényre került sor, amelynek tartalmáról és kihatásáról a szerző mint a Tudományos Tanács titkára teszi közzé a legszükségesebb információkat.

Az októberben megrendezett szakmai tudományos konferencia témája napjainkban szinte mindenkit érint. A konferenciára meghívott szervek és szervezetek szakértői, tudományos kutatói előadásaikkal, szóban ismertetett vagy írásban benyújtott hozzászólásaikkal érdemben járultak hozzá a tartalmi munka sikeréhez, sokoldalúan elemezve „*A transznacionális kihívások tartalmi-formai jellemzői és a kezelésükhöz nyújtott hozzájárulás lehetőségei a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok részéről*” címben foglaltakat.

A Tudományos Tanács a szakmai tudományos konferencia teljes anyagát – szerkesztett formában – a Felderítő Szemle 2008. évi Különszámában jelenteti meg.

The small space available in the Intelligence Review does not make it possible for us to publish the whole study. Its second part will appear in the next edition, but also this first part offers an enjoyable reading.

MRS. GERGELYNÉ SZILÁGYI

2007 NOVELTIES IN THE MIO's LIBRARY

Mrs. Szilágyi has been regularly informing the readers about the new books that are available in the library. The continuous book supply also demonstrates that the MIO's leadership and Academic Committee provide appropriate financial sources for the acquisition of books, despite our narrow budget, and they follow with attention the replenishment of the library, which also functions as a main research-place.

The new acquisitions serve, first of all, for promoting academic work, as well as professional analysis and assessment, but they help also other readers in understanding better the driving motives behind the events.

Mrs. Szilágyi – as the Chief Librarian of the MIO's library – has been always ready and glad to provide information about other (formerly purchased) books and documents as well.

COLONEL IMRE SALLAI, PhD

**INFORMATION OF THE CONFERENCES ORGANIZED
BY THE MIO's ACADEMIC COMMITTEE**

The Military Intelligence Office of the Hungarian Republic has been again functioning (since six years) also as a research-place, under the supervision of the Academic Committee.

Recently, two important events have happened: a significant conference and a breaking-up ceremony. The author – as the Secretary of the Academic Committee – provides the readers with the salient points, agenda and follow up effects of these events.

The October academic conference had an agenda that is of national (and even universal) concern. Experts and researchers of the invited organizations and institutions have largely contributed – by their verbal or written statements – to the conference's success. They made many-sided assessments on the subject entitled as *“Formal and substantial features of transnational challenges, and the possibilities available for the national security services to meet them”*.

The Academic Committee will publish the whole material arising from the conference – in an edited form – in a 2008 special edition of the Intelligence Review.

Az írás további részében a Tisztelt Olvasó tájékoztatást kap arról, hogy a Tudományos Tanács novemberi évszabó ülésén megemlékezett a Magyar Tudomány Ünnepekről, a tudományos munkában és a tudományszervezésben kiemelkedően teljesítő kollégák pedig elismerésben részesültek.

A tájékoztató befejező részében közreadjuk a Tudományos Tanács és a Felderítő Szemle Szerkesztőbizottságában bekövetkezett személyi változásokat.

KOVÁCS ZOLTÁN ANDRÁS SZÁZADOS

KATONÁK, CSENDŐRÖK, ELLENÁLLÓK – KÖNYVAJÁNLÓ

A szerző évek óta személyesen is kutatja a magyar katonai hírszerzés és felderítés történetét. Mint a téma egyik szakértője, szerepet vállalt a „*Vallomások a holtak házából*” című kötet megjelentetésében, amelynek elkészítéséhez vonatkozó tanulmányainak eredményeivel és értékes jegyzeteivel járult hozzá. A kötetet a Felderítő Szemle hasábjain, a 2007/3. számban részletesen bemutattuk.

Ez alkalommal a Magyar Tudományos Akadémia doktora, Szakály Sándor hadtörténész közelmúltban megjelent kötetéről írt könyvajánlót.

Dr. Szakály Sándor már eddig is több munkát jelentetett meg a katonai hírszerzés és kémelhárítás, a katonai attasé szolgálat, valamint a katonai ellenállási mozgalom történetéről, mely tanulmányok az 1919 és 1945 közötti negyedszázad történelmi eseményeihez kapcsolódnak. A most megjelenő kötet számunkra legfontosabb írásának címe: „*Akik a magyar királyi csendőrséget – 1938 és 1945 között – vezették*”.

Hogy miért fontos ez számunkra? Mindenekelőtt azért, mert dr. Horváth Csaba alezredesnek a Felderítő Szemle 2007/2. számában megjelent írásából megismerhettük, hogy a katonai hírszerzés és felderítés, valamint a katonai elhárítás „háttérintézményei” között a Magyar Királyi Csendőrség volt a katonai hírszerzés és kémelhárítás vezető állománya kiválasztásának és utánpótlásának meghatározó bázisa.

Bár távol áll tőlünk a nosztalgizálás, de ez a tény már csak amiatt is érdeklődésre tarthat számot, mivel jövőre lesz kilencven éve annak, hogy az első világháború befejeződésének zűrzavaros időszakában létrejött az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás, ami aztán a két világháború közötti időszakban igencsak erőre kapott és eleget tett rendeltetésének.

A szerző megállapítása szerint „*Szakály Sándor hadtörténész egyedül művel Magyarországon egy olyan tudományágat, amely leginkább a történelmi katonaszociológia névvel illethető*”. Legfrissebb munkája révén a történelemtudomány újabb hadtörténelmi indíttatású kiadvánnyal gazdagodott, amelynek tanulmányozását – a többi hasonló témájú írással együtt – minden Tisztelt Olvasónak jó szívvel ajánljuk.

The second part of the article informs the Honoured Reader that the Academic Committee commemorated at its breaking-up session the Feast of the Hungarian Science. On this occasion, the colleagues who achieved outstanding results in academic activity and in its organization gained distinctions.

Finally, Col. Sallai enumerates the personal changes in the Academic Committee and the Editorial Board of the Intelligence Review.

CAPTAIN ANDRÁS ZOLTÁN KOVÁCS

**SOLDIERS, GENDARMES, RESISTANCE FIGHTERS –
BOOK RECOMMENDATION**

The author has been making research for years on the history of the Hungarian intelligence and reconnaissance. As an expert, he undertook to help publishing the volume “Confessions from the house of the dead”, to which he successfully contributed by making available his relevant studies and valuable notes. The volume was presented in detail in the Intelligence Review no. 2007/3.

On this occasion, Capt. Kovács writes in the recommendation of the recently issued volume compiled by the military historian Sándor Szakály, who is a Doctor of History of the Hungarian Academy of Sciences.

Mr. Szakály has already written several books on the history of military intelligence and counter-espionage, as well as of the military attaché’s service and the military resistance movement. All these studies are connected with the historical events that occurred between 1919 and 1945. His new volume is entitled as “*Those who guided the Hungarian Royal Gendarmerie between 1938 and 1945*”.

Why is this volume important for us? First of all, for the following: we could learn from an article written (in the Intelligence review no. 2007/2.) by Lt. Col. Csaba Horváth, that it was the Hungarian Royal Gendarmerie among the “background institutions” of the military intelligence/reconnaissance and counter-espionage that constituted the primary base for recruiting leaders for our military intelligence and counter-espionage.

The author points out: “*Sándor Szakály is the only military historian in Hungary, who studies such a branch of science that can be mostly referred to as military sociology*”. His latest work has certainly enriched the historical science with a publication of military history nature. We recommend whole-heartedly the volume to all Honoured Readers.

